Poštnina plačana v gotovini.

LETO XLIX. ŠTEV. 6.—8.

Slovenski Pravnik

Glasilo društva „Pravnika" v Ljubljani

VSEBINA:

V LJUBLJANI 1935

Urednik: Dr. Rudolf Sajovic

Natisnila Narodna tiskarna — Predstavnik Franc Jezeršek

Rokopisi naj se pošiljajo: Uredništvo »Slovenskega Pravnika« v Ljubljani, Bleiweisova cesta 16/I

Članarina (naročnina) naj se nakazuje na čekovni račun Poštne hranilnice, podružnice v Ljubljani št. 11.870 (Društvo »Pravnik« v Ljubljani).

venski Pravnik

X. Ljubljana, junija 1935. Št. 6. – 8.

alogija v kazenskem pravu.

Univ. prof. Aleksander Maklecov.

elo »*nullum crimen, nulla poena sine lege*« se je lo v kazenskem pravu novejše dobe, da se je cot princip, ki je nekako izven diskusije. Teosprotstva so obstajala skoro v vseh področjih pravne vede. Toda načelo zakonitosti in določeerijalnega kazenskega prava je pridobilo tako priznanje, da velja celó kot temeljna državavica, zajamčena v ustavah.[1] Kazensko pravo je pogledu razodevalo svoj sekundarni značaj, svojo od občnih načel državnega ustroja pravne države. reforma kazenskega prava, ki se je tekom zadnjih vršila v mnogih evropskih državah, je prevzela načelo kot nekaj ob sebi umevnega. Celó radirt preosnove kazenskega prava, osnutek italijaniz l. 1921, zasnovan po zamisli Enrica Ferrija, je načelo (čl. 1 cit. osnutka), dasi je pomenil sicer revizijo temeljnih načel obstoječega kazenskega to velja za fašistično reformo kazenskega prava, imenom italijanskega justičnega ministra Rocco j. kz. z dne 19. oktobra 1930).[2]

n. pr. čl. 8 jugoslovanske ustave in čl. 116 nemške ustave. Po ki nemškega kriminalista R. von Hippela pripada načelo zazum eisernen Bestand des modernem Strafrechts.« R. von Deutsches Strafrecht. I. 193. Str. 286. Po besedah francoskega R. Garrauda, »le principe de la légalité des délits et de t la partie irréductible du droit pénal moderne.« R. Garraud. droit criminel. 14. éd. 1926. Str. 45.

esto principio constituisce il presidio massimo per la libertá ni, la quale può essere penalmente limitata solo mediante un vieto del legislatore e solemente con l' applicazione di sanzioni tate antecedemente stabilite dalla lege« (Str. 22). »Con l' avere ell' art. 1 ... il legislatore ha escluso che in materia di reati

cas«. O nenavezanosti kazenskega sodnika na zakon pri določitvi kazni posebno zgovorno priča znani rek: »presque toutes les peines sont arbitraires dans ce royaume«. Kazni so se uporabljale tudi, če je šlo za dejanja, ki niso bila zagrožena s kaznijo po zakonu (faits non prévus par la loi et pour lesquelles il n' y a aucun usage constant).[6]

Tudi staro slovansko pravo v tem pogledu ni tvorilo izjeme.[7]

Splošno je znan zgodovinski pomen, ki ga je imela angleška Magna Charta Libertatum iz l. 1215. Formula njenega čl. 39: Nullus liber homo capiatur vel imprisonetur... nisi per legale iudicium vel per legem terrae se je po pravici smatrala kot temeljni kamen angleške svobode (»the keystone of English liberty«).[8] Ideja, vsebovana v tej formuli, je vplivala na ves razvoj angleškega prava ter celó na ustave severo-ameriških držav. Za razvoj ideje zakonitosti je bil od velikega pomena tudi nauk o neodsvojivih človeških pravicah, ki je izviral iz verskih idej ter se je pozneje izoblikoval v številnih deklaracijah pravic.[9] Znamenita postava o pravicah s.-ameriške države Virginia iz l. 1776 (Bill of Rights) je bila neposredna predhodnica francoske deklaracije človeških in državljanskih pravic z dne 26. avgusta 1789.

Težnje, da se uveljavi zahteva po zakonitosti v področju kazenskega prava, zasledujemo deloma že v stari dobi. Toda pravi razcvet te ideje se pričenja šele v 18. sto-

---

[6] Gl. k temu: Reinhart Höhn: Die Stellung des Strafrichters in den Gesetzen der französischen Revolution (1791—1810). Berlin. 1929. Str. 27. — Esmein: Histoire de la procedure pénal en France. Paris. 1882. (passim).

[7] Glede srbskega prava gl. Dr. Teodor Taranovski: Istorija srpskog prava u Nemanjičkoj državi. II. deo. Istorija krivičnog prava. Beograd. 1931: »Čim je država uzela kažnjavanje u svoje ruke, nije ona zajedno s tim podredila kaznene norme isključivo zakonodavnoj reglementaciji. Naprotiv dugo vreme država čuva običajno-pravne odredbe o kaznama, kao naravno i o krivičnim delima«... (Str. 29).

[8] Schottländer, op. cit., str. 27.

[9] K temu: A. Aulard et B. Mirkin - Guezevitch: Les déclarations de Droit de l' homme. Textes constitutionnels concernant les droits de l' homme et le garanties des libertés individuelles dans tout le pays. Paris. 1927. Primerj. tudi: Jellinek: Erklärung der Menschen- und Bürgerrechte. — Dr. Leonid Pitamic: Država. Lj. 1927. Str. 188 in nasl.

letju, v dobi prosvetljenstva in je zvezan z imeni Beccarije, Montesquieuja, Voltaireja in dr.[10]

Njeno klasično formulacijo vsebuje drugi del čl. 8 že omenjene francoske deklaracije iz l. 1789: »... Nul ne peut-être puni qu' en vertu d' une loi établie et promulguée antérieurement du délit et légalement appliquée.« To načelo je izviralo iz zahteve po ločitvi oblasti, zlasti zakonodajne in sodne. Le napisanemu zakonu pripada pravo ustvarjajoča moč. Iz tega so sledili še nadaljnji važni zaključki. Korektura kazenskega zakona je dopustna le s pomočjo zakonodaje. Sodišča niso poklicana, da ustvarjajo nove dejanske stane in nove sankcije. Le na ta način bo zajamčena svoboda individua pred samovoljo sodnika in enakost vseh državljanov pred zakonom, kajti, kakor je rekel še Bacon, durum est torquere leges ut homines torqueant. Biti svoboden pomeni, po Voltairejevih besedah, biti odvisen le od zakona.[11] Naloga kazenskega sodnika se omejuje na strogo silogistično logično sklepanje (Beccaria).[12] Kazenski sodnik je »la bouche qui prononce les paroles de la loi« (Montesquieu). On se mora držati črke zakona, »se conformer à la lettre de la loi«.

Ideologi dobe prosvetljenstva so v svojem pretiranem racionalizmu bili prepričani, da je mogoča kodifikacija, ki nima nobenih vrzeli in notranjih nasprotstev. Dejanski stani naj bodo kar je moči točni in izčrpni, kazni pa naj bodo fiksno določene. Če se to doseže, postane sodnikova razlaga zakona nepotrebna. Besedilo zakona je potemtakem ultima ratio, kajti sodnik se pač ne more smatrati »plus sage que les lois« (abbé de Mably).

Za dobo prosvetljenstva je bila torej značilna racionalistična zaverovanost v absolutno moč napisanega zakona. Prevladovalo je prepričanje, da se dá doseči taka izčrpnost, zaključenost in enosmiselnost v določbah zakona, da postane njegova razlaga odveč. Sodnik se pretvarja v malodane

---

[10] Primerj. Günther: Die Strafrechtsreform im Aufklärungszeitalter. 1907. — Hertz: Voltaire und die Strafrechtspflege des 18. Jahrhunderts. 1887. Podrobno bibliografijo gl. v knjigi: Dr. H. Drost: Das Ermessen des Strafrichters. 1930. Str. 97, 98.

[11] Voltaire: Pensées sur l' administration publique. (XXIII, 526). Cit. po Drostu, op. cit., str. 85.

[12] Gl. k temu: Boris Furlan: Teorija pravnega sklepanja. Zb. znanstv. razprav. X. Str. 32. — Evgen Spektorski: Zgodovina socialne filozofije. I. Lj. 1932. Str. 225.

avtomatični stroj za subsumpcijo — Subsumptionsautomat.[13] Iz te miselnosti so izvirali znani poskusi zabraniti razlago kazenskega zakona, prepovedati uporabo privatnih komentarjev ter sploh kolikor je mogoče okrniti prostost sodnikovega preudarka. Ti poskusi so bili obsojeni na neuspeh. Smotrene uporabe zakona si ne moremo zamisliti brez ugotovitve pravega smisla (ratio legis), brez interpretacije istega.

Novejša bolj fina razčlenitev dejanskih stanov kaznivih dejanj je vrh tega pokazala, da vsebujejo dejanski stani poleg več ali manj enosmiselnih opisnih sestavin še tzv. normativne elemente, ki predpostavljajo, da jih sodniki vrednotijo. Vzemimo kot zgled veljavni jugoslovanski k. z.! Pri uporabi njegovih določb se mora baviti sodnik ne samo s opisnimi (deskriptivnimi) sestavinami dejanskih stanov, temveč tudi z normativnimi. Presoditi in odgovoriti mora n. pr. na vprašanje, kaj so to »težka kršitev javne morale« (§ 288), »huda nespodobnost« (§ 99), »grdo ravnanje (§§ 128, 294), izvršitev dejanja »na posebno nevaren in drzen način« (§ 316, št. 3), »hudobni storilčev značaj« (§ 74), »nečastni nagibi«, »malopomembne«, odn. »težke« posledice dejanja in pod. Zakon sam o vsem tem ne pove ničesar ali zelo malo. Sodniki si morajo torej ustvarjati svoje vrednostne sodbe na podlagi kriterijev, ki jih v pozitivnem zakonu ni najti. Iskati jih je treba izven njega, — v konvencijonalnih normah, v šegah, v obstoječih življenjskih naziranjih in pod.[14]

S tem je bil pretirani rigorizem absolutne sodnikove navezanosti na pisani zakon v kazenskem pravu občutno omajan. To pa nikakor ne pomeni, da je tudi načelo *»nullum crimen, nulla poena sine lege«* izgubilo svoj pomen. To načelo se smatra še vedno v pretežni večini držav kontinentalne Evrope kot važno jamstvo osebne svobode in pravne sigurnosti, kot neizogiben atribut pravne države.[15]

---

[13] »Das Richterideal der Aufklärung ist der ‚Subsumptionsautomat.« Dr. Heinrich Henkel: Strafrichter und Gesetz. Hamburg, 1934. Str. 18.

[14] V jugoslovanski pravni literaturi vprašanje o normativnih sestavinah dejanskega stana podrobno obravnava dr. Stanko Frank: a) Normativna obilježja bića krivičnog djela. b) Razvijanje nauke o normativnim obilježjima bića krivičnog djela. Arhiv. 1934. c) Pravna nauka i normativna obilježja bića krivičnog djela. Arhiv. 1935.

[15] »Wir haben... bei dem Satz nulla poena mit einem obersten Staatsgrundsatz zu tun.« Gerland, op. cit., str. 386. Primerj. tudi: Weber: Die garantierende Funktion der Strafgesetze, DJZ. 1931. Heft 10. Str. 664.

III. Kakšne praktične posledice pa sledijo iz tega načela? Najvažnejša izmed njih je prav gotovo zabranitev analogije. Prepovedano je namreč razširjenje kaznivosti na dejanske stane, ki so slične obstoječim, a vendar v zakonu izrečno niso predvideni. Zabranjena je nadalje pokaznitev storilcev zaradi dejanj, ki spadajo sicer pod izvesten specijalen dejanski stan, a niso kazniva po predpisih občnega dela kaz. zakonika.

Zločin v formalnem smislu je protipravno krivdno dejanje, ki je po zakonu zagroženo s kaznijo. Zakonodajec preti s kaznijo samo za one delikte, ki jih ima z ozirom na pomen prizadetih pravnih dobrin za posebno važne. V drugih primerih se zakonodajec zadovoljuje, če smatra to sploh za potrebno, s sankcijami, ki nimajo kazenskega značaja (disciplinske kazni, civilno-pravne posledice itd.)

Kazenskemu sodniku ne pritiče pravica, da bi izpopolnjeval vrzeli kazenskega zakona v pogledu kaznivosti. V tem je med drugim bistvena razlika med metodo interpretacije kazenskega in civilnega (grajanskega) zakona.[16] V kazenskem pravu velja za te primere argumentum a contrario. To, kar ni pod kaznijo prepovedano, ni zločin. »Vrata jetnišnice odpira le zakon« (Mezger).[17] Predpostavlja se, da je zakonodajec povsem zavestno postavil pod zaščito kazenskih sankcij le točno določene pravne dobrine in to pod izvestnimi pogoji, druge pa isto tako zavestno izvzel od take pojačene zaščite. To so razlogi za nedopustnost analogije *in malam partem*, na škodo obdolženca.

To, kar smo pravkar navedli, je bilo vsaj do zadnjega

---

[16] »Dem Zivilrecht fehlt eine mit dem Satz »nullum crimen sine lege« vergleichbare Norm völlig; jede Parallele zwischen Straf- und Zivilrichter ist daher verfehlt«. Liszt-Schmidt: Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. I. Bd. 26. Aufl. 1932. Str. 110. »Der Katalog staatlicher Strafandrohungen ist lückenlos.« Grünhut: Begriffsbildung und Rechtsanwendung im Strafrecht. 1926. Str. 21, 22. — »...Tandis que les juges civils doivent combler les lacunes de la loi, les juges criminels ne peuvent prononcer aucune peines, si les texts se taisent ou sont insuffisants.« Garaud: Traité. I. Str. 125. — »Öfentlich-rechtliche Pflichten bestehen nur soviel, als das Gesetz bestimmt. Es besteht daher nie Gefahr, dass, wenn das Gesetz über eine Pflicht nichts statuiert, ein Loch entstehe«... Walter Burckhart: Die Lücke des Gesetzes und die Gesetzesauslegung. Bern. 1925. Str. 19. Contra Exner: Gerechtigkeit und Richteramt. 1922. Str. 39 in nasl.

[17] »Die Tore des Gefängnisses öffnet nur das Gesetz«. Mezger: Strafrecht. 1931. Str. 83.

časa, ko so se pojavile nasprotne težnje, bolj ali manj splošno priznano. Sicer pa v pojmovanju dopustnosti analogije v kazenskem pravu ni enotnosti. V teoriji je precej razširjeno mnenje, da je uporaba analogije *in bonam partem*, v korist obdolženca, neomejeno dopustna. Tako n. pr. trdi Wegner, da smo navezani na strogo besedilo kazenskega zakona le, če gre za interese obdolženca; če pa gre to njemu v prid, potem se sme pritegniti vsaka analogija, vsaka občna pravna ideja.[18] In poenalibus causis benignius interpretandum est. Po Mezgerju je analogija dopustna brez pridržka, če gre za razloge, ki izključujejo kazensko odgovornost.[19] Pisatelj se sklicuje ob tej priliki na judikaturo nemškega državnega sodišča, ki priznava poleg točnih zakonitih razlogov, ki izključujejo kazensko odgovornost, še tzv. prekozakonite razloge (n. pr. »übergesetzlicher Notstand«, »Unzumutbarkeit« in pod.).

Toda stališče nemškega državnega sodišča v resnici ni tako enostransko. Nemško državno sodišče priznava, da je analogija v izvestnem obsegu dopustna tudi v materijalnem kazenskem pravu. Nekatere njegove odločbe naravnost naglašajo, da je analogija zabranjena le toliko, kolikor se ž njo ustvarjajo novi dejanski stani, ki niso po zakonu izrečno zagroženi s kaznijo (RGE 56, 168; 2, 257; 32/185, 186).[20] Hkratu pa nemško državno sodišče meni, da velja načelo *in dubio pro reo* le za oceno dokazov v kazenskem postopanju. Kar se pa tiče materijalnega kazenskega prava, se sme zakon tolmačiti tudi v smislu, ki je za obdolženca neugoden (in einem dem Angeklagten ungünstigen Sinne«), ako to zahtevajo načela pravilne in-

---

[18] Arthur Wegner. Schuld. HWB der RW. 1928.

[19] Mezger, op. cit., str. 85: »Strafeinschränkung und Strafausschluss unterliegt den allgemeinen Auslegungsregeln... Gewohnheitsrecht und analoge Ausdehnung sind unbeschränkt zulässig, ebenso Zweckerwegungen aus dem Ganzen des Rechts.« — Isto tezo brani nadalje Liszt-Schmidt (op. cit., str. 110): Analogija je po tem nauku prepovedana le toliko, »als es sich um die Gewinnung von neuen Strafansprüchen handelt *(analogia in malam partem)*; nicht jedoch insoweit, als Beseitigung oder Minderung von Strafansprüchen *(analogia in bonam partem)* in Rede stehen, oder sonst auf dem Gesamtgebiet der allgemeinen Lehren.« Primerj. tudi Ernst Beling: Gründzüge des Strafrechts. 11. Aufl. 1930. Str. 1, 2 ter komentarja R. Franka (§ 2 I 2) in Löbe (§ 2 Nr. 6).

[20] Primerj. R. v. Hippel, op. cit., str. 39 in nasl.

terpretacije (RGE 68, 372).[21] To stališče tudi mi smatramo kot edino pravilno.

Nadaljnja teza, ki jo uveljavlja v svojih številnih določbah nemško državno sodišče, se glasi, da velja kazenski zakon za vse primere, na katere se dá uporabiti po pravilni razlagi, — vse eno, ali je zakonodajec ob sestavljanju zakona mislil na te primere ali ne (RGE 12/III). V svoji znani monografiji o teleološkem oblikovanju pojmov v kazenskem pravu navaja Schwinge številne zglede take razlage kazenskega zakona po nemškem državnem sodišču.[22]

Ob tej priliki je treba opozoriti na to, da povzroča tudi razmejitev pojmov uporabe zakona *per analogiam* in ekstenzivne razlage zakona precejšnje težave.[23] Res, da je težko absolutno ločiti pojme dopustne analogije in ekstenzivne razlage zakona, ker imamo opraviti v obeh primerih z interpretacijo, ki je vendar združljiva vsaj s potencijalnim smislom zakona ter ostane torej še vedno *intra legem*. Izven tega okvira se nahaja le zabranjena oblika analogije, s katero se ustvarjajo novi v zakonu nepredvideni dejanski

---

[21] V istem smislu R. v. Hippel (ibid): »Nirgends besteht ein gesetzlicher Verbot, bei Zweifel über die Auslegung eines Deliktstatbestandes andere Tatbestände oder allgemeine Grundsätze heranzuziehen und sich auf dieser Grundlage *per analogiam für die strengere Auslegung zu entscheiden.*« Francoska doktrina stoji na stališču, da »l' interprétation doit être déclarative et qu' elle ne peut être ni extensive ni restrictive.« (Faustin Hélie.) Primerj. Garçon: Code pénal annoté. Tome premier. Str. 32.

[22] Gl. n. pr. RGEST. 12 Nr. 111, str. 372: »...Das Gesetz gilt für alle Fälle, auf welche es nach richtiger Auslegung passt, mag der Gesetzgeber an dieselben gedacht haben oder nicht.« E. Schwinge: Teleologische Begriffsbildung im Strafrecht. Bonn. 1930. Str. 58.

[23] »Die herkömmliche Unterscheidung von der »ausdehnender Auslegung« hat neuerdings Beanstandung erfahren... Tatsächlich liegt in zahlreichen Fällen, in denen von ‚ausdehnender Auslegung' gesprochen wird, streng genommen ‚Analogie' vor.«. Philipp Heck: Gesetzesauslegung und Interessenjurisprudenz. Tübingen. 1914. Str. 196. S svoje strani Schwinge (op. cit., str. 68) govori o »eine Neuabsteckung der Grenzen zwischen ausdehnender Interpretation und Analogie... Vieles, was man bei ungenauer Betrachtung als verbotene Analogie auffassen kann und vielfach auch aufgefasst hat, ist für uns nichts weiter, als erlaubte Entfaltung des Inhalts des Strafsatzes.« Primerj. tudi: Dr. Gjorgje Tasić: Analogija. Branič. 1934, št. 5. Str. 255.

stani, odnosno razlogi kaznivosti, ki pozitivnemu zakonu niso znani. [23a]

Glede okvira dopustne analogije je omeniti še to-le: kazenski zakon včasih naravnost predpostavlja sklepanje po analogiji pri uporabi njegovih določb. To velja zlasti za primere, kjer vsebuje besedilo zakona različne eksemplifikativne navedbe. Ponazorimo to s par primeri iz jugoslovanskega kaz. zakona!

»Kdor lažno napravi ali predrugači... služiteljske ali delavske knjižice in listine, listine o odpustu iz vojske, izpričevala o sposobnosti ali vedenju in tem podobne listine« (§ 222, odst. 1, št. 2), »Kdor povzroči z neosnovanim klicanjem na pomoč, z zlorabo znaka za silo ali temu podobnim strah pri večjem številu ljudi«... (§ 156) »Kdor seže pri tepežu ali prepiru po nožu ali drugem nevarnem orodju« (§ 248).

Navedeni in številni slični primeri kažejo, da zakonodajec sam uvideva, da ne more izčrpati vse raznolikosti življenjskih situacij in pojavov v zakonitih opredelbah dejanskih stanov. Spričo tega, zaupajoč v sodnikovo preudarnost, mu izrečno prepušča pravico, da uporablja zakon v gotovem okviru *per analogiam*, seveda v duhu in intencijah zakona.

Jugoslovanska zakonodaja pozna tudi izrečno izjemo od načela *nullum crimen sine lege*. Ta izjema je predvidena v zakonu o ureditvi vrhovne državne uprave z dne 31. marca 1929 v pogledu na odgovornost ministrov: Vselej, kadar je dejanje, za katero minister odgovarja, kaznivo po predpisih poedinih zakonov, se kaznuje minister s kaznijo, ki jo predpisujejo ti predpisi (čl. 17, odst. 1. cit. zak.). Zaradi onih dejanj, ki niso navedena v obstoječih predpisih, se sme kaznovati minister z zaporom do petih let. (Čl. 17, odst. 2 cit. zak.). Minister, ki se obsodi na zaporno kazen, izgubi sposobnost za javna zvanja za pet let od dne prestane ali odpuščene kazni (čl. 17, odst. 3 cit. zak.).

Navedene materijalno-pravne določbe cit. zakona niso ukinjene z ustavo z dne 3. septembra 1931 (čl. 118 ust.),

---

[23a] V istem smislu Grünhut: »Ausdehnende Interpretation bleibt Auslegung der Norm und muss als solche mit dem möglichen Sinn des gesetzlichen Tatbestandes vereinbar sein. Strafbegründende Analogie setzt voraus, dass das zu ahnende Verhalten nicht unter einen Tatbestand des Gesetzes fällt«... Max Grünhut: Methodische Grundlagen der heutigen Strafrechtswissenschaft. Festgabe für R. Frank. Bd. I. 1930. Str. 28.

ki je izpremenila le način obtožbe ministrov zaradi prekršitve ustave in državnih zakonov (čl. 78 in 79 ustave), ne pa materijalno-pravnih predpisov glede njih odgovornosti. Le-ti ostanejo v veljavi vse dotlej, dokler ne bo izdan poseben zakon o odgovornosti ministrov v smislu čl. 80 ustave.[24]

Naš sicer sumarični pregled evolucije načela *nullum crimen, nulla poena sine lege* upravičuje naslednje zaključke. Prvotno so zamislili racionalisti dobe prosvetljenstva, — da bi izpeljali do skrajnih konsekvenc načelo absolutne legalnosti in trdno ustanovili dejanske stane in sankcije v področju kazenskega prava. Ta zamisel se je izjalovila. Na drugi strani pa se kazenska zakonodaja kontinentalne Evrope ni odrekla principa zakonitosti in določenosti prava. Vidi v njem namreč slej ko prej važen atribut pravne države in jamstvo državljanske svobode. Praktična izvedba tega načela — zlasti v zvezi z novejšimi težnjami po individualizaciji kazenske represije — je pokazala, da ni moči pretvoriti kazenskega sodnika v avtomatično delujoč stroj za uporabo zakona. Načelo *nullum crimen, nulla poena sine lege* je ohranilo svoj pomen, toda v bolj omiljeni in elastični obliki, ki ne izključuje delovanja sodnika-interpretatorja. To je bila pot povse naravne in neprisiljene evolucije.

IV. Temu nasproti stoje poskusi Sovjetske Zveze in nacijonalno-socijalistične Nemčije, pretrgati nit zgodovinskega razvoja in sploh ukiniti načelo *nullum crimen, nulla poena sine lege*. Kot prva je krenila na to pot Sovjetska Rusija.[25]

---

[24] Drugače dr. Laza M. Kostić: Komentar Ustava Kraljevine Jugoslavije. 1934: »Postoji... u zak. o uredjenju vrhovne državne uprave odsek (III) posvećen ministarskoj odgovornosti, ali je vrlo sumnjivo da li propisi tog odseka uopšte važe.« Str. 207. K zgodovini vprašanja gl. tudi: Slobodan Jovanović: Ustavno pravo Kraljevine SHS. 1924. Str. 296 in nasl. in prof. dr. Gregor Krek: Grundzüge des Verfassungsrechts des Königreichs der Serben, Kroaten und Slovenen. 1926. Str. 89 in nasl.

[25] Gl. k temu razprave sovjetskih kriminalistov: A. Estrin: Analogija. Ježenedelnik sovjetskoj justiciji. 1922, št. 28. — M. Čelcov-Bebutov: Analogija i ugolovnyj kodeks. Ibid. 1923, št. 2. Profesor P. Ljubljinskij: Primenjenije ugolovnago zakona po analogiji. Pravo i žiznj. 1934, št. 1. — Anossow: Nochmals über Analogie. Monatsschrift f. Kriminalpsychologie. 1934, H. 7. — Kritična ocena določb sovjetske kazenske zakonodaje o tem predmetu: A. Maklecov v zb.: Das Recht Sowjetrusslands. Tübingen. 1925. Str. 370 in nasl. — R. Mau-

V razvoju sovjetskega kazenskega prava moremo v tem pogledu razlikovati te-le glavne stadije. Prvi ukaz (»dekret«) sovjetske vlade z dne 24. novembra 1917 se je glasil: »Ljudska sodišča smejo uporabljati predrevolucijske zakone le toliko, kolikor le-ti niso ukinjeni z revolucijo in kolikor ne nasprotujejo revolucijonarni pravni zavesti.« Po formalnem razveljavljanju vseh predrevolucijskih zakonov so bila dne 30. novembra 1918 izdana tzv. »Vodilna načela za kazensko pravo v Sovjetski Rusiji«. V predgovoru k temu aktu je bilo med drugim rečeno: »V prvi dobi se je oboroženi narod boril zoper svoje zatiralce brez kodeksov in brez posebnih predpisov. Sedaj pa je napočil čas, da izdelamo pravila za uspešno borbo zoper naše razredne sovražnike«. Omenjena »vodilna načela« so vsebovala le splošne kazensko-pravne pojme, ne da bi določala sankcije. Ker so bili vsi prejšnji, pred revolucijo izdani kazenski zakoni razveljavljeni, je zavladal v sovjetskih kazenskih sodiščih nepopisen kaos. Zelo napredni nemški kriminalist-socijolog, prof. Liepmann označuje to dobo v razvoju sovjetskega kazenskega prava s temi-le besedami: »Nobena domišljija ne bi mogla izmisliti takšne satire na uničbo ideje pravne države, kakor je bila tu v resnici utelešena.«[26]

Po karakteristiki sovjetskega kriminalista Pjontkovskega pomeni sovjetsko kazensko pravo organizacijo obrambe proletarske diktature. Njegovo vodilno načelo je ideja revolucijonarne smotrenosti, ki izzveneva v geslu: *Salus revolutiae suprema lex!*[27]

Drugi stadij v razvoju sovjetskega kazenskega prava se pričenja z uveljavljenjem prvega sovjetskega kaz. zakona iz l. 1922 (Ugolovnyj Kodeks). Tudi ta kodeks je zavrgel načelo: *nullum crimen sine lege* kot buržuazni predsodek. Čl. 10 cit. kodeksa je vseboval to-le določbo: »Če v kazenskem zakoniku poedine vrste zločinov niso izrečno navedene, se kazni in očuvalne odredbe uporabljajo na osnovi predpisov glede zločinov, *ki so jim z ozirom na njih pomen*

rach: a) System des russischen Strafrechts. 1928, str. 93 in nasl. b) Grundlagen des räterussischen Strafrechts. 1933. Str. 159 in nasl.

[26] »Keine Phantasie könnte eine derartige Satire auf die Vernichtung des Gedankens des Rechtsstaates ersinnen, wie sie hier in der Wirklichkeit verkörpert ist.« Predgovor prof. M. Liepmanna h knjigi: Dr. L. Galin: Gerichtswesen und Strafsystem im revolutionären Russland. Berlin. 1920. Str. 10.

[27] A. Pjontkovskij: Ugolovnoje pravo R. S. F. S. R. Moskva. Str. 60.

najbolj podobni, upoštevaje določbe občnega dela kazenskega zakonika«. Sovjetski laični sodniki, ki niso imeli pravniške izobrazbe, so povsem arbitrarno razlagali novi kaz. zakon. Sovjetsko vrhovno sodišče je v svojih številnih okrožnicah skušalo kolikor toliko omejiti povsem samovoljno uporabo analogije. Izdalo je med drugim navodilo, ki zabranjuje analogijo, če je izključil zakonodajec namenoma kaznivost gotovih dejanj.[28]

Vendar je tudi novi sovjetski kaz. zakon iz l. 1927 ubral isto pot kot njegov predhodnik ter priznal uporabo analogije za dopustno (čl. 16 tega kaz. zakona). Še več! Uvedel je v svojem čl. 6. materijalno definicijo pojma zločina: »Kot socijalno nevarno se smatra vsako dejanje (odn. opustitev), ki je naperjeno zoper sovjetski sistem ali ogražа pravni red, katerega je ustanovila delavsko-kmečka vlada za dobo prehoda h komunističnemu ustroju.« Z ustvarjanjem takega generalnega, splošnega dejanskega stana je bil hkratu omajan pomen posebnega dela kazenskega zakonika.

Po posrečeni karakteristiki nemškega kriminalista Mauracha, enega izmed najboljših poznavalcev sovjetskega prava v Zapadni Evropi, so se pretvorile sankcije sovjetskega kazenskega prava v »tatbestandlosgelöste Zweckmassnahmen«.[29]

V svojem najnovejšem načrtu iz l. 1930 (tzv. načrt Krylenko) namerava končno sovjetska vlada nadomestiti posebni del kaz. zakona s predpisi, ki naj bi vsebovali le najbolj tipične zglede zločinov, in to izključno *exempli gratia*. Za uporabo sankcij bi zadostovala že navedena materijalna opredelba zločina kot dejanja, ki je naperjeno zoper sovjetski sistem.

Evolucija sovjetskega prava ima svojo notranjo dialektiko. Na mesto ideje zakonitosti in določenosti prava, ki jo sovjetska zakonodaja zavrača kot malomeščanski predsodek, se uveljavlja čim dalj tem bolj dosledno in premočrto načelo brezobzirne razredne smotrenosti, svojevrstni sovjetski obziri na državo (Staatsraison).

Za odpravo ali vsaj za bistveno omejitev načela *nullum crimen, nulla poena sine lege* se v zadnjem času zavzemajo tudi reformatorji kazenskega prava v nacijonalno-socijalistični Nemčiji. Omenimo predvsem stališče, ki ga oblikuje znana uradna spomenica pruskega justičnega ministra iz

[28] Primerj.: Ugolovnyj kodeks. Praktičeskij kommentarij pod redakcijej M. Gerneta i A. Trajnina. Moskva. 1925. Str. 18.

[29] Maurach: Grundlagen... Str. 161.

l. 1933.[30] Geslo zadevnega oddelka omenjene spomenice se glasi: Kazen brez napisanega zakona (Strafe ohne geschriebenes Gesetz). Načelo *nulla poena sine lege* izvira, kakor trdijo to pravno-zgodovinsko netočni avtorji spomenice, iz individualističnega rimskega prava. Idejno se naslanja spomenica na srednjeveško koncepcijo, po kateri uporaba kazni ni bila nujno vezana na pogoj napisanega zakona. Princip *nulla poena sine lege,* pravi nadalje pruska spomenica, daje občenevarnim osebam ali škodljivcem (Gemeinschädlingen), ako znajo spretno obiti zakon (»durch die Maschen des Gesetzes zu schlüpfen«), možnost, da udejstvujejo svoje, ljudstvu sovražne namene, ne da bi jih pri tem zadela kazen. Tak položaj je nevzdržen. Treba je zopet upostaviti skladnost med pravosodstvom in ljudsko pravno zavestjo. Kazenski sodnik naj se pooblasti, da izpopolnjuje morebitne vrzeli kazenskega zakona v poedinih primerih, kakor če bi bil zakonodajec.

Gre torej za idejo, ki je prišla do izraza v švicarskem civilnem zakoniku (čl. 1 tega zak.) ali pa v novejšem pruskem zakonu z dne 15. maja 1933 (§ 6 des bäuerlichen Erbhofrechts). Po načrtu pruske spomenice ostane besedilo 1. odstavka § 2 veljavnega nemškega kaz. zak. neizpremenjeno, dobi pa ta-le dodatek: »Če je dejanje, ki ni izrečno proglašeno za kaznivo, po zdravem ljudskem naziranju moralno završno ter ako zahteva njegovo pokaznitev pravna ideja, ki je vsebovana v določenem kazenskem zakonu, mora sodnik odrediti za to dejanje kazen v okviru ustrezno uporabljenega kazenskega zakona (»innerhalb des Rahmens des entsprechend angewendeten Strafgesetzes«).

Komisija za reformo kazenskega prava v Nemčiji je nekoliko pozneje izdelala drug predlog, ki se glasi:

»Ako se dejanje izrečno ne smatra za kaznivo, pač pa je po zakonu zagroženo s kaznijo slično dejanje (eine ähnliche Tat), je uporabiti ta zakon, če zahtevata tega pravna ideja, ki je vsebovana v tem zakonu, in zdravo ljudsko naziranje (‚die gesunde Volksanschauung')«.

V razliko od predloga pruske spomenice je tu izostala zahteva, da bodi dotično dejanje tudi moralno završno.[31]

---

[30] Nationalsozialistisches Strafrecht. Denkschrift des Preussischen Justizministers. Berlin. 1933. Str. 127.

[31] Das kommende deutsche Strafrecht. Bericht über die Arbeit der amtlichen Strafrechtskommission, herausgegeben von Dr. Franz Gürtner, Reichsjustizminister. Berlin. 1934. Str. 132.

Nemška uradna komisija za reformo kazenskega prava nastopa izrečno zoper stališče sovjetskega prava, ki daje kazenskemu sodniku več ali manj splošno pooblastilo, uporabljati sankcije za vsa dejanja, ki nasprotujejo interesom obstoječega družabnega reda. To bi pomenilo, pravi poročilo komisije, naprtiti sodniku vlogo zakonodajca. O tem, kaj je prepovedano in kaj je dovoljeno, bi odločal sodnik. S tem bi se prenesla na sodnika najvažnejša naloga političnega voditeljstva. Temeljna vprašanja ljudskega sožitja ne bi reševal zakonodajec, temveč sodnik. Tak položaj kazenskega sodnika ni združljiv niti z bistvom avtoritarne države (»mit dem Wesen des autoritären Führerstaates«), niti z nemškim pravnim naziranjem o podrejenosti sodnika zakonu.[32] Že iz navedenega se vidi, da je stališče komisije za reformo kazenskega prava v Nemčiji vsekakor bolj zmerno in previdno kot stališče prvotnega pruskega načrta.

Nemška nacijonalno-socijalistična doktrina skuša utemeljiti odpravo načela *nullum crimen, nulla poena sine lege* v gavnem z naslednjimi razlogi.[33] Nacijonalno-socijalistična Nemčija je avtoritarna država, ki predstavlja antitezo liberalistično-demokratični pravni državi. Pravna načela, ki jih le-ta smatra kot neke neizpodbitne in večne resnice, imajo le temporalen značaj. Med taka načela spada med drugim tudi princip: *nullum crimen, nulla poena sine lege.* V bistvu je ta princip le tipični proizvod individualistične

[32] Ibid., str. 128, 129.

[33] Gl. k temu: Georg Dahm und Friedrich Schaffstein: Liberales oder autoritäres Strafrecht? 1933. — Schaffstein: Nationalsozialistisches Strafrecht. Z. f. die gesamte Str. RW. 1933. 6. Heft. — Georg Dahm: Die Zunahme der Richtermacht im modernen Strafrecht. 1931. — Heinrich Henkel: Strafrichter und Gesetz. 1934. — Reinhardt Maurach: Volksethik und Strafrecht. 1934. — Rumpf: Analogie im Strafrecht. DJZ. 1934, Heft 9. — Wilhelm Sauer: National-socialistisches Strafrecht nach der Denkschrift des preussischen Justizministers. DJZ. 1933, Heft 22. — Klee: Strafe ohne geschriebenes Recht. DJZ. 1934, H. 10. — Siegert: Nulla poena sine lege. Kritische Bemerkungen zu den Vorschlägen d. amtl. Strafrechtskommission. Deutsches Strafrecht. 1934. I. Bd., H. 12. — Karl Schäfer: Nullum crimen, nulla poena sine lege v cit. zbirki: Das kommende deutsche Strafrecht. Str. 128—139. — K. Moser: In dubio pro reo. Die geschichtliche Entwicklung dieses Satzes und seine Bedeutung im heutigen deutschen Strafrecht. München. 1933. — Flitner: Strafe ohne geschriebenes Recht... Preussische Justiz«. 1933, Nr. 46. Barbara Ackermann: Analogieverbot im geltenden und zukünftlichen Strafrecht. Breslau. 1935.

in racionalistične miselnosti, ki izvira iz dobe prosvetljenstva. Temu individualizmu ali, kakor se izražajo nacijonalno-socijalistični teoretiki, temu pooseblјenemu egoizmu stavi nacijonalni socijalizem nasproti idejo transpersonalizma. Pri koliziji zasebnih in javnih interesov se mora dati prednost interesom narodne skupnosti (Volksgemeinschaft). Kazensko pravo, ki se je smatralo doslej kot Magna Charta zločinca, mora postati Magna Charta naroda in državnih interesov. Na mesto gesel: *nullum crimen sine lege, in dubio pro reo* se proglašajo nova gesla: *nullum crimen sine poena, in dubio pro re publica.* Ideal formalne zakonitosti in osebne sigurnosti naj se preoblikuje v ideal materijalne pravičnosti, to se pravi soglasnosti med pravosodjem in pravno zavestjo skupnosti. To predpostavlja večje upoštevanje nenapisanega prava, moralnih in religioznih načel.

Nacijonalni socijalizem zavrača liberalistično idejo o nekem svobodnem pasu, ki mora biti zajamčen individuu. Interesi narodne celote so višji od koristi posameznikov, zlasti še tistih, ki se skušajo izogniti odgovornosti, sklicujoč se na formalne predpise pozitivnega prava. Če nekdo dvomi, da li ustreza njegovo dejanje zahtevam prava, naj ga le opusti. Sicer pa stori to na lastno nevarnost. Naj se zaveda pri tem, da ga utegne zadeti kazenska odgovornost!

To, kar smo navedli, predstavlja, bi rekli, stališče uradnih krogov Nemčije. Značilno je vsekakor, da obstoji v nacijonalno-socijalistični Nemčiji tudi struja, ki nastopa zoper ukinitev načela: *nulla poena sine lege.* Omenimo predvsem izjavo znanega nemškega pravnega filozofa in kriminalista Wilhelma Sauerja.[34] Prepustiti kazenskemu sodniku pravico, da ustvarja po svoji volji nove dejanske stane, nasprotuje, po Sauerjevem mnenju, interesom pravosodstva in državne avtoritete. To velja še posebej za prehodno dobo nacijonalne revolucije, ko je treba ojačiti zaupanje ljudstva do prava in pravičnosti. Ohranitev edinstva in stalnosti judikature v vsej državi pomeni več kot nevarnost, da ostane kako posamično dejanje, ki bi bilo res kazni vredno, nekaznivo. Celó prva idejna utemeljitelja nacijonalno-socijalistične preosnove kazenskega prava v Nemčiji, Dahm in Schaffstein, priznavata, da ustreza določna navezanost sodnika na zakon tudi avtoritarnemu pojmovanju države. Država pač ne sme prepustiti kazenskemu sodniku

---

[34] Sauer, op. cit., str. 477. Gl. tudi čl. Gerlanda v Deutsche Justiz. 1934. Str. 226.

neomejene pravice, da bo določal po svoji uvidevnosti meje kaznivega neprava. V pogledu zahteve po omejitvi svobodnega preudarka sodnika, pravita nadalje Dahm in Schaffstein, se strinjata v izvestni meri liberalno naziranje pristašev ideje tradicijonalne pravne države na eni in konservativno-avtoritarno naziranje na drugi strani.[35] Prav tako se za zmernost in previdnost pri izvedbi nameravane preosnove zavzemata Mezger in Maurach. Maurach nastopa zlasti zoper predlog, ki so ga sprožili nekateri nacijonalni socijalisti, o nadomestitvi kriterija protipravnosti s kriterijem protidržavnosti (Staatswidrigkeit). Uvesti ta kriterij bi značilo, po njegovih besedah, prepustiti sodniku pravico, »nach der Maxime skrupelloser Staatsraison zu judizieren.«[36]

V jugoslovanskem pravnem slovstvu je nacijonalno-socijalistični načrt o odpravi načela *nulla poena sine lege* in o dovolitvi analogije v svrho ustvarjanja novih dejanskih stanov kaznivih dejanj že izzval nekaj odmevov. Le v enem nam znanem primeru je ocena tega reformnega predloga pozitivna. Dr. J. Štefinović vidi v njem zgodovinsko zaslugo novejše nemške zakonodaje. Značaj kazenskega prava, po mnenju tega pisatelja, »više nego kod gradjanskog prava iziskuje, da se u krivičnom pravu primena analogije dopusti«[37] Štefinović se sklicuje pri tem na Bindingovo idejo o fragmentarnem značaju kazenskega prava. Drugih razlogov za utemeljitev svoje pozitivne ocene nacijonalno-socijalistične reforme avtor žal ne navaja.

Zoper nacijonalno-socijalistični predlog v pogledu analogije je nastopil odločno prof. M. Dolenc. Avtor utemeljuje svoje odklonilno stališče v glavnem s temi-le razlogi: »Dovoliti uporabo analogije v materijalnem kazenskem pravu

---

[35] Dahm-Schaffstein: Liberales oder autoritäres Strafrecht? Str. 52: »In dem Wunsche nach Bindung des Richters treffen also in gewissem Masse liberales und rechtstaatliches Denken auf der einen Seite und konservativ-autoritäre Anschauungen auf der anderen Seite zusammen«. »Vor einer Mindersetzung des Gesetzes sei schon deshalb zu warnen, weil es auch fernerhin in der Mehrzahl aller Fälle die letzte Form des Führerbefehls sein werde.« Čl.: Das künftige Strafrecht v »Frankfurter Zeitung« z dne 9. maja 1935, št. 234—235.

[36] Maurach: Volksethik und Strafrecht. Str. 32. Primerj. tudi: Mezger: Willenstrafrecht, Gefährdungsstrafrecht und Erfolgsstrafrecht. DJZ. 1934. H. 2. Str. 100.

[37] Dr. Joso Štefinović: Malo o pravu trgovačkog računovodstva. V Praze. 1934. Str. 31.

bi značilo dati kazenskemu sodniku moč zakonodajca. To bi povzročilo razcepljenost judikature in neenakost državljanov pred zakonom.« »Če bi sodili vseskozi popolnoma enako nastrojeni sodniki, — nadaljuje avtor, — bi stvar šla. Takih sodnikov pa ni. Za to je treba zahtevo po zabranitvi analogije v materijalnem kazenskem pravu vzdržati.«[38]

Kritično stališče napram reformnim predlogom, ki se tičejo analogije, je tudi po našem mnenju povsem upravičeno.

Videli smo, da sloni sovjetska kazenska zakonodaja na razrednem načelu. Sovjetsko kazensko pravosodstvo je vseskozi podrejeno principu brezobzirne revolucijonarne smotrenosti. Da se pretvarja sodstvo v orodje razredne politike, ne omogoča samo dovolitev analogije, temveč tudi uvedba materijalne definicije zločina v občnem delu sovjetskega kaz. zak. (gl. gori). Ideje osebne pravne sigurnosti, zakonitosti in državljanske enakosti spadajo po sovjetski ideologiji med preživele meščanske predsodke. Dvomimo, da bi vse to imelo za zakonodajce Zapadne Evrope privlačno moč.

V nemški nacijonalno-socijalistični doktrini o analogiji opažamo prav značilno evolucijo. Prvotno so mislili na nek revolucijonarni preokret tudi v tem vprašanju. Nacijonalnosocijalistični teoretiki so v začetku zahtevali preoblikovanje ali preustvaritev vseh temeljnih pojmov v kazenskem pravu (»die Neuschöpfung aller strafrechtlicher Grundbegriffe«).[39] V resnici pa so njihovi definitivni predlogi glede analogije še precej zmerni in previdni. Sedaj ne gre za ukinitev, temveč le za omejitev (»razrahljanje«, Auflockerung) načela zakonitosti v materijalnem kazenskem pravu. Pri ustvarjanju novih, v zakonu izrečno nepredvidenih dejanskih stanov mora kazenski sodnik izhajati iz pravne ideje, ki je zasidrana v že obstoječi in veljavni normi. To je tzv.

---

[38] Dr. Metod Dolenc: Nacionalnosocialistično kazensko pravo v Nemčiji in vprašanje revizije jugoslovanskega kz. Spomenica Mauroviću. II. Str. 14. Gl. tudi J. M. Péritch: Une nouvelle forme de pouvoir absolu. Zvláštní otisk z Randova Jubilejního Památníku. V Praze 1934. Str. 27—29, D. Subotić: Novi potezi nemačkog krivičnog zakonodavstva. Branič. 1934, št. 9. T. Živanović: Autoritarno i liberalno krivično pravo. Arhiv. 1935, št. 5.

[39] Henkel, op. cit., str. 35. Isti pisatelj trdi (op. cit., str. 7), da »wirklich Neues kann nur derjenige gestalten, der sich grundsätzlich vom Alten gelöst hat«.

»normgemässes Ermessen« in ne več »normenfreies Ermessen«.[40]

Vendar tudi v taki omiljeni obliki nacijonalno-socijalistični predlog za nas ni sprejemljiv. Kriterij »zdravega ljudskega naziranja« je preveč konfuzen, nedoločen, skoro bi rekli mističen pojem, da bi ga mogli uporabiti s pridom pri opredelitvi področja kaznivega neprava.[41] Ali je nevarnost, da ostanejo nekazniva neka posamična zavržna dejanja, ki niso izrečno predvidena v kazenskem zakonu, res tako velika, da bi se zavoljo tega odrekli načela zakonitosti in osebne sigurnosti? To nevarnost nemški nacijonalno-socijalistični teoretiki vsekakor pretiravajo.

Da utegne predlagana reforma povzročiti razcepljenost v sodni praksi, to so uvideli v zadnjem času nacijonalno-socijalistični reformatorji sami. Odtod se je pojavila ideja o različnih procesualnih jamstvih v svrho, da se ta razcepljenost prepreči ali vsaj omeji.[42]

Mnenja smo, da načelo legalnosti v področju materijalnega kazenskega prava tudi v naši dobi ni izgubilo svojega pomena. V nekem pogledu je to načelo postalo morebiti še bolj aktualno kot prej. Mislimo pri tem na komplicirano socijalno strukturo modernega občestva, na ostra nasprotstva interesov med poedinimi socijalnimi skupinami. Če upoštevamo osobito ono področje kazenskega prava, ki se nanaša na gospodarsko sfero, potem nam postane jasno, kakšen pomen ima točna določitev okvira kaznivega neprava. Prizadeti krogi bodo smatrali uporabo analogije recimo v pogledu kaznivosti štrajkov na eni strani ter kaznivosti deliktov v prometu in trgovini na drugi kot uveljavljanje razredne justice. Saj je tudi kazenski zakon v nekem smislu rezultat socijalnega kompromisa, ali kakor se izraža nek pisatelj, pogodba o premirju, sklenjena med

---

[40] Primerj. Drost, op. cit., str. 59.

[41] H kritiki tega pojma gl. zlasti: W. Mittermaier: Die Entwicklung des Strafrechts in Deutschland. Schweiz. Z. f. Strafrecht. 48. Jg. 1934, 3. Heft. Str. 325.

[42] »... Je grösser der dem Richter zur eigenen Wertung gegebene Spielraum ist, desto notwendiger ist es, das Führerprinzip in der Rechtsprechung durch eine für das ganze Reich einheitliche und möglichst lückenlose höchstgerichtliche Kontrolle zu gewährleisten.« Schaffstein: Nationalsozialistisches Strafrecht. Str. 608.

borečimi se razredi (»der Waffenstillstandsvertrag der kämpfenden Klassen«)[43]

Prav v naši dobi, ki se označuje s krizo zaupanja do pravosodstva, bi bilo neprevidno, omajati temelje legalnosti pri določitvi mej kaznivega neprava.[44]

Treba je obrniti pažnjo predvsem na večjo gibčnost in ekspeditivnost zakonodaje in na izboljšanje legislativne in kodifikacijske tehnike. Zasigurati je treba sodnikom pravo samostojnost in neodvisnost v strogih mejah zakona. To bi, po našem prepričanju, obetalo več koristi za kazensko pravosodstvo kot prenagljeni poskusi, da se ukine načelo zakonitosti v materijalnem kazenskem pravu, kar bi pomenilo v bistvu vrnitev k pojmom in kriterijem srednjega veka.

---

[43] Drost, op. cit., str. 144.

[44] Kakor se drastično izraža Rittler: »Die Torheit des Gesetzes ist leichter zu ertragen und auch leichter abstellbar, als die vielgestaltige Torheit von Tausend Richtern.« Theodor Rittler: Gesetztes und nichtgesetztes Strafrecht. Zeitschr. für die gesamte StrRW. 42 Bd. 1929. Str. 473. — Karakteristično je, da je novi francoski načrt kaz. zak. iz l. 1934 obdržal načelo nullum crimen, nulla poena sine lege v skoro isti obliki kot Code pénal iz l. 1810: »Nulle contravention, nul délit, nul crime ne peuvent être punis de peines qui n'étaient pas édictées par la loi avant qu'ils fussent commis« (čl. 4. francoskega načrta). Gl. Documents parlamentaires. Chambre. Annexe No 3951. Séance du 15 mai 1934: Projet de loi portant refonte du Code pénal. Str. 524.

Odgovornost državnega uslužbenca za škodo, povzročeno z upravnim aktom.

Dr. Joso Jurkovič.

V 1. odst. § 78. zakona o uradnikih (U. z.) je določeno, da odgovarjata za škodo, ki jo povzroči državni uslužbenec pri izvrševanju svoje službene dolžnosti drugim osebam z nezakonitim ali nepravilnim postopanjem, uslužbenec kot storilec in država. Tretji odst. istega paragrafa pa določa, da je treba tožiti na tistem sodišču, ki je pristojno po kraju povzročene škode.

V § 78. U. z. je samo podrobna zakonska izvedba določbe 3. odst. čl. 18 ustave z dne 3. septembra 1931. Enako določbo je vseboval tudi 3. odst. čl. 18. Vidovdanske ustave s to razliko, da govorita sedanja ustava in § 78. U. z. o »nezakonitem in nepravilnem« izvrševanju službe, Vidovdanska ustava pa je poznala samo »nepravilno« izvrševanje službe.

Pisci, ki so se bavili z vprašanjem odgovornosti državnega uslužbenca za škodo, povzročeno z nezakonitim in nepravilnim vršenjem službe, so si edini v tem, da je moči z »nepravilnim« odnosno »nezakonitim in nepravilnim« vršenjem službe povzročiti škodo na dva načina: bodisi z upravnim aktom in njegovo izvršitvijo, bodisi neposredno z dejanjem, ki ne pomeni izvršitve upravnega akta, n. pr. če izvršilni organ pri rubežni kaj ukrade, bodisi z nedelovanjem, kjer ne gre za upravni akt. Glede postopka pri škodi, povzročeni neposredno z dejanjem ali nedelovanjem, vlada soglasje, ni pa edinosti glede postopka, kjer je škoda povzročena z aktom. Zato bodo obravnavale te vrste zgolj postopek, ko gre za škodo, povzročeno z upravnim aktom.

I.

Ker je pogoj tožbe stvarno nastala škoda, se vpraša: kdaj more oškodovanec tožiti? Ali takoj, ko ima škodo, ali pa mora navzlic škodi izčrpati upravnoinstančno in morda celo upravnosodno pot? Eni[1] so mnenja, da mora oškodovanec izčrpati redne upravne leke, ne pa tudi izred-

[1] Dr. Rudolf Sajovic: Vermögensrechtliche Haftung aus obrigkeitlichen Handlungen nach jugoslawischem Recht, Zeitschrift für Ostrecht, let. 1934, zv. III.

nih, zlasti mu ni treba vlagati upravnosodne tožbe; drugi zahtevajo, da mora stranka tožiti tudi na upravnem sodišču, če je upravnosodna pot možna; če pa je upravnosodna pot izključena, mora stranka vsaj izčrpati upravnoinstančno pot[2]. Katero mnenje je pravilno?

Omenjeni pravni leki imajo namen, da preprečijo škodo. V § 119. zakona o občnem upravnem postopku je določeno, da predpisno priglašena pritožba zavre izvršbo odločbe. Vendar sme oblastvo izjemoma ne glede na pritožbo izvršiti odločbo, če je to neizogibno potrebno za javno korist, ali če bi prizadelo zavlačevanje izvršbe stranki nepopravljivo škodo. Čl. 36 zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih pa določa, da tožba proti upravnim aktom praviloma ne zavre njih izvršbe; upravno oblastvo pa sme odgoditi na prošnjo izvršbo upravnega akta do končne sodne rešitve, če to dopušča javna korist, ali če bi izvršba prizadela prosilcu nepopravljivo škodo. Niti upravni niti upravnosodni pravni leki torej ne morejo vselej preprečiti škode: upravnosodni jo lahko preprečijo samo izjemoma. Vendar prepreči upravna pritožba škodo vsaj praviloma, upravnosodna tožba pa samo izjemoma. Zato bi se dalo s stališča, da se prepreči škoda, izreči pravilo, da je stranka zavezana uporabiti upravni pravni lek, če se ni izvršila odločba prve stopnje, ne more pa biti stranka zavezana uporabiti tudi upravnosodni pravni lek.

Če uspe stranka z upravnim pravnim lekom ali vsaj z upravnosodnim, je pravni položaj dovolj jasen. akt je razveljavljen in civilno sodišče bo sedaj odločalo, ali je postopal uradnik pri izdaji razveljavljenega akta namerno ali vsaj po nemarnosti nezakonito ali nepravilno. Če se prepriča sodišče, da ni postopal uradnik pri izdaji akta niti namerno niti po nemarnem nezakonito in nepravilno, uradnik za škodo ne bo odgovarjal.

Samo mimogrede omenim, da je uradnik odgovoren pri upravnem aktu le za nezakonit akt. Kajti vsak nepravilen akt je obenem nezakonit, odnosno pozna pravo samo nezakonite akte. Pojem »nepravilno« vršenje službe bo moči uporabiti k večjemu tedaj, kadar povzroči uradnik škodo z dejanjem, ki ni izvršitev upravnega akta, ali pa z nedelovanjem.

---

[2] Dr. Ivo Matijević: O odgovornosti činovnika za štetu po zakonu o činovnicima, Arhiv za pravne i društvene nauke 1931, let. XXI, knjiga XXIII. št. 5, str. 337/38, 348.

Kako pa, če stranka ne uspe z upravnim pravnim lekom, upravnosodnega pa ni uporabila?

Sedaj bi moralo civilno sodišče predvsem rešiti vprašanje, ali je upravni akt zakonit. Ta akt pa je pravnomočen, torej za upravno oblast zakonit. V vseh državah pa, kjer je izvedena ločitev oblasti, velja načelo, da je ena oblast vezana na pravnomočne akte druge oblasti. S tem pa je vzeta civilnemu sodišču vsaka osnova za razsojanje o odškodnini. Če bi se sodišče navzlic temu spustilo v presojo, ali je akt zakonit, bi upravna oblast morala sprožiti kompetenčni spor. Kajti § 254. Grpp. tukaj ni uporaben, ker govori ta paragraf o pravnem razmerju, ki naj se šele ugotovi v postopanju, začetem pri upravnem oblastvu, v našem primeru pa gre za razmerje, ki je že pravnomočno ugotovljeno.

Tej dedukciji bi bilo moči ugovarjati, češ: načelo delitve oblasti je sicer lahko jako lepa stvar, ampak § 78. U. z., ki ni samo načelo, marveč pozitivna določba, je pač naredil v tem primeru izjemo.

Temu dokazovanju pa je moči zopet prigovarjati, da ne premisli posledic. Recimo, da se spusti civilno sodišče v oceno, ali je pravnomočni upravni akt zakonit in da tudi upravno oblastvo s kompetenčnim sporom ne uspe, ali ga sploh ne sproži. Sodišče bo sedaj obsodilo uslužbenca in državo v plačilo škode, povzročene z upravnim aktom. Ampak upravni akt bo ostal nedotaknjen, kakor je bil pred sodbo. Fleiner[3] ugotavlja za nemško pravo:

»Wenn sie auch nicht befugt sind (namreč sodišča) *hierbei den dem Recht widersprechenden Verwaltungsakt aufzuheben, so fällen sie doch indirekt über ihn ein Urteil im Wege Rechtens.«*

Taka »idealna« obsodba pa je za obstoj akta seveda brezpomembna. Vendar je zanimivo, da tudi v Nemčiji ne spremeni civilna sodba ničesar na obstoju upravnega akta, dasi tam lahko sodijo sodišča tudi o zakonitosti pravnomočnih upravnih aktov — kolikor se pojem pravnomočnega upravnega akta v Nemčiji sploh uporablja. Kajti zadnji stavek 1. odst. čl. 131. weimarske ustave, ki govori o odgovornosti za prekršitev službene dolžnosti uradnika, in ki ga smatra državno sodišče za neposredno uporabnega, določa: *»Der ordentliche Rechtsweg darf nicht ausgeschlossen werden.«*

---

[3] Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts, 8. predelana izdaja, 1928, str. 275.

Pri nas torej ostane upravni akt, ki je povzročil škodo, navzlic civilni sodbi še nadalje v veljavi in bo lahko še nadalje povzročal škodo. Kajti, kdor ni dobil koncesije, je tudi zdaj ne bo dobil, komur so zaprli obrat, bo imel še nadalje zaprtega, kogar so konfinirali, bo še nadalje konfiniran.

Morda pa je upravni organ prisiljen, da mora na osnovi sodbe civilnega sodišča sedaj sam razveljaviti akt? Uradnik ne more biti prisiljen že radi tega, da bi razveljavil upravni akt, ker akta večkrat razveljaviti ne more.

Po § 133. Z. u. p. lahko oblastvo, ki je izdalo pravnomočno odločbo, to odločbo razveljavi ali spremeni s pristankom oseb, ki so pridobile z odločbo pravico. Ta paragraf je torej uporaben samo takrat, če ni pridobila z aktom druga oseba kakih pravic, ali pa se ta oseba tem pravicam odpove. Pri tem pa se ne sme pozabiti, da sme oblastvo odločbo spremeniti, da pa ni primorano jo spremeniti.

Če pa je pridobila z aktom druga oseba pravico, ki se ji noče odpovedati, pride za razveljavljanje akta v poštev § 134. Z. u. p.

Ta paragraf določa, da je najvišje oblastvo, pristojno za odločbo o dotičnem predmetu, upravičeno, da »v svrho zaščite javnih koristi v potrebnem obsegu razveljavi ali spremeni pravnomočno odločbo, kolikor je to neizogibno potrebno, da se odvrne silna nevarnost za življenje in zdravje ljudi, za državno varnost, za javni mir in red, za javno varnost in moralo ali za narodno gospodarstvo.« Te določbe bo oškodovanec le redko mogel uporabiti, odnosno jih sam sploh ne more uporabiti. Kajti o tem, ali so razlogi za razveljavljenje akta, ne presoja morda oškodovanec, marveč upravni organ po svobodnem preudarku. Pa celo tedaj, če so razlogi podani, organ ni primoran, marveč zgolj upravičen, da akt razveljavi. Poleg tega bi morala država plačati drugi stranki odškodnino za razveljavljeno pravico.

Ostane še § 135. Z. u. p. Ta določa, da proglasi nadzorno oblastvo tisto pravnomočno odločbo za nično, ki jo je izdalo ali stvarno nepristojno oblastvo ali pa organ, ki v nobenem primeru ni mogel biti upravičen izdajati tak akt, dalje odločbo, ki utegne povzročiti s svojo izvršbo zločinstvo ali pregrešek, in odločbo, ki vsebuje tak pregrešek, ki povzroča ničnost po kaki izrečni zakoniti določbi.

Tukaj je treba pripomniti, da za škodo, povzročeno z nezakonitim aktom, ki ga je izdal stvarno nepristojen organ, ali organ, ki v nobenem primeru ni mogel biti upra-

vičen izdati tak akt, ni treba jamčiti po § 78, kajti takih aktov ne izdaja uslužbenec pri »izvrševanju svoje službe«: si excessit, privatus est.

Izredna pravna leka sta upoštevna že po svojem bistvu — kolikor sta sploh upoštevna — le v izjemnih primerih.

Iz vsega tega sledi, da smo pred dilemo: če smatramo, da velja načelo ločitve oblasti, civilna sodišča ne morejo odločati o tem, ali so pravnomočni upravni akti zakoniti in vsled tega tudi ne o odškodnini za škodo, povzročeno s takimi akti; če pa smo na tem, da v primeru § 78 U. z. načelo delitve oblasti ne velja, civilna sodišča sicer lahko odločajo o zakonitosti pravnomočnih upravnih aktov in o škodi, povzročeni s temi akti, ne morejo na teh aktov razveljavljati.

II.

Če začasno sprejmemo tezo, da smejo civilna sodišča ocenjevati pravnomočne upravne akte glede zakonitosti, pojdimo še korak dalje in se vprašajmo: ali smejo civilna sodišča ocenjevati glede zakonitosti tudi sodbe upravnih sodišč? Z drugimi besedami: ali bo mogel oškodovanec, ki je vložil proti aktu druge stopnje tožbo na upravno sodišče ali državni svet in je s tožbo propadel, tožiti na civilnem sodišču za odškodnino vsled škode, ki jo je imel vsled izvršitve tega akta, ki ga smatra oškodovanec za nezakonitega, upravno sodišče pa za zakonitega? Ali se bo spustilo civilno sodišče v oceno zakonitosti upravnega akta, o katerem je razsodilo upravno sodišče, da je zakonit?

Avtorji branijo stališče, da je civilno sodišče vezano na sodbo upravnega sodišča, to se pravi, da je moči tožiti za odškodnino vsled škode, povzročene z nezakonitim upravnim aktom samo takrat, če je bil akt po upravnem sodišču razveljavljen. Tako pravi Slobodan Jovanović v svojem »Ustavnem pravu Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev« na str. 432, ko komentira čl. 18. Vidovdanske ustave, ki je normiral v osnovi odgovornost uslužbenca za škodo, povzročeno z nepravilnim izvrševanjem službe:

»Postoje dve mogučnosti: a) šteta je učinjena nezakonitim aktom upravne vlasti, protivu koga pojedinac ima pravo da se tuži upravnom sudu. N. pr. pojedincu je protivno zakonskim propisima oduzeta jedna koncesija. U tom slučaju pojedinac će se obratiti prvo upravnom sudu radi

poništaja nezakonitog upravnog akta, pa tek posle toga on će tužiti državu redovnom sudu...«

V istem smislu se izraža Matijević.[4]

Ali pa je za to, da je civilno sodišče vezano na sodbo upravnega sodišča, merodajno načelo delitve oblasti ali pa kak drug razlog? Zanimivo je v tem pogledu mnenje Fleinerja, in sicer zato, ker weimarska ustava določa, kakor smo videli, da redna pravna pot ne sme biti izključena; to se pravi, da je po nemškem pravu moči tožiti za odškodnino tudi za pravnomočne akte, da torej vsaj v tem primeru sodišča niso vezana na pravnomočne upravne akte.

Fleiner pravi:[5]

»Die selbsständige Prüfung steht den ordentlichen Gerichten selbst dann zu, wenn die Rechtsmittelinstanzen der Verwaltung ..... die vom Kläger angefochtene Verfügung als rechtmässig erklärt haben. Soll diese unbeschränkte Kompetenz einem Landgerichte auch zustehen, nachdem das oberste Verwaltungsgericht des Landes eine angefochtene Verfügung als rechtmässig befunden hat? ... Der Ausweg scheint mir in der Überlegung zu liegen, dass die Amtshaftung eine Rechtskontrolle der ordentlichen Gerichte gegenüber der Verwaltung herbeiführt. Diese Kontrolle ist jedoch auch Vorhanden, nachdem ein Verwaltungsgericht in der Sache gesprochen hat. Dann steht Gericht gegen Gericht und m. E. hat der Zivilrichter diese Entscheidung der gleichgeordneten Justizbehörde anzuerkennen.«

Ne vem, ali nam tukaj mnogo pomore izraz »pravna kontrola«, kajti tudi upravna instančna pot pomeni pravno kontrolo. Zdi se mi, da bi načelo delitve oblasti bolj priprosto razložilo stvar. Tega načela pa Fleiner vsaj po imenu ne more uporabiti, ker ga ne more uporabiti obenem v odnosu sodnih in upravnih aktov, kjer ga nemško pozitivno pravo izključuje. Zavoljo utemeljitve torej, zakaj so vezana civilna sodišča na sodbe upravnih sodišč, ne bi bilo vredno navajati tega dolgega teksta. Navedel pa sem ga zato, da se vidi, da tudi tam, kjer smejo ocenjevati civilna sodišča zakonitost pravnomočnih upravnih aktov, ne smejo ocenjevati zakonitosti upravnosodnih sodb. To se pa pravi, da tudi tukaj velja načelo delitve oblasti, kolikor ni izrečno izključeno. To pa je za naše vprašanje jako važno.

Kajti če civilna sodišča tudi pri nas ne smejo ocenjevati

---

[4] o. c. str. 337/38.

[5] o. c. str. 285, opomba.

sodb upravnih sodišč — kar je, kakor smo videli, obče priznano — in če na drugi strani oškodovanec more tožiti za odškodnino na civilnem sodišču takoj, ko je izčrpal upravno instančno pot, potem oškodovanec v svoj prid ne bo vlagal tožbe na upravno sodišče. Dočim namreč lahko vselej toži za odškodnino, če je izčrpal samo upravno instančno pot, ne glede na to, ali je bil akt razveljavljen ali ne, pa lahko toži za odškodnino, če je vložil tožbo na upravno sodišče, samo takrat, če je z upravnosodno tožbo uspel. Nihče pa ne bo tožil, če ve, da mu ne more koristiti, pač pa škoditi. S tem je posredno izločena od presoje zakonitosti upravnega akta tista edina stopnja, ki bi mogla razveljaviti upravni akt. To zbuja dvom, da bi bila pravilna tista razlaga, ki meni, da je moči tožiti za škodo na civilnem sodišču že po izčrpanju upravnega pravnega leka, dasi akt po upravni instančni poti ni bil razveljavljen.

Poglejmo 1. odst. čl. 15. zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih. Ta odstavek se glasi:

»Upravna sodišča sodijo v administrativnih sporih. Administrativni spor pa je samo med poedincem ali pravno osebo na eni in upravnim oblastvom na drugi strani; obstaja pa tam, kjer je z aktom upravnega oblastva kršena kakšna pravica ali kakšen neposreden osebni interes tožilca, osnovan na zakonu.«

Ta člen jasno razodeva, da so upravna sodišča pristojna soditi o upravnih sporih in s tem o zakonitosti upravnih aktov. Tožitelj pa mora uveljavljati v tožbi za odškodnino pred civilnim sodiščem nezakonitost upravnega akta. Zato in ker je odškodninska tožba lahko samo posledica upravnega spora, je možno samo dvoje. Ali odloča civilno sodišče sámo o zakonitosti akta, ali pa mora predložiti tožitelj sodbo upravnega sodišča, s katero je bil upravni akt razveljavljen in s tem odločeno, da je bil akt nezakonit. Naše pozitivno pravo pa nikjer ne daje civilnim sodiščem pravice, da bi odločala o upravnih sporih in s tem o zakonitosti upravnih aktov, pač pa daje to pravico izrečno samo upravnim sodiščem. Zato pa mora stranka vselej, kadar ni dosegla razveljavljenja upravnega akta že po upravnoinstančni poti, tožiti na razveljavljenje pred upravnim sodiščem. Iz tega pa sledi: če stranka ni uspela niti z upravnim niti z upravnosodnim pravnim lekom, je izključena tožba pred civilnim sodiščem.

V § 78. U. z. je videti namreč zgolj dopolnilo zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih ter zakona o občnem upravnem postopku. Če je bil akt upravnega oblastva bodisi

po upravnoinstančni bodisi po upravnosodni poti razveljavljen, pa pred razveljavljenjem že izvršen, je možno, da je stranka zaradi tega oškodovana. Sedaj je šlo za to, da določijo organe, ki naj odločajo o tej škodi. Ti organi so civilna sodišča. Da se je odločanje o škodi preneslo na civilna sodišča, je v skladu s celotnim našim pravnim ustrojem, ki daje samo izjemoma upravnim oblastvom in upravnim sodiščem pravico odločati o škodi.

Če pa je akt razveljavljen po upravnoinstančni ali upravnosodni poti, za civilno sodišče, vendar ni nujno, da bi moralo obsoditi uslužbenca na odškodnino zavolj škode, ki je nastala stranki vsled izvršitve nezakonitega upravnega akta. Tukaj med upravnimi oblastvi in upravnimi sodišči na eni ter civilnimi sodišči na drugi strani ni tako imenovanega »učinka dejanskega stanu« (Tatbestandswirkung), kakor ga pozna U. z. med kazenskimi sodišči in upravnimi oblastvi, ko mora upravno oblastvo odpustiti uslužbenca iz službe, če je bil obsojen po kazenskem sodišču. Civilno sodišče namreč ne bo obsodilo uslužbenca že takrat, če je vsled njegovega nezakonitega akta nastala drugi osebi škoda, marveč šele takrat, ko je nezakonitost akta in škoda posledica, ker je uslužbenec namerno ali vsaj malomarno deloval. Če je bil akt sicer nezakonit, pa uslužbencu ni moči očitati nobene krivde za nezakonitost, uslužbenec ne bo obsojen na plačilo škode.

III.

Če je uslužbenec odgovoren za škodo, ki jo je povzročil z nezakonitim aktom, se je treba vprašati: kateri uslužbenec je odgovoren?

Če je bil akt uslužbenca prve stopnje razveljavljen na drugi stopnji, je jasno, da bo odgovoren uslužbenec prve stopnje. Ker pa pritožba na drugo stopnjo praviloma zavre izvršbo, bo odgovornost uslužbenca prve stopnje redko upoštevna.

Kaj pa, če je bil akt prve stopnje potrjen na drugi stopnji, nato pa razveljavljen po upravnem sodišču? Tukaj je odgovoren uslužbenec druge stopnje. V primeru pritožbe je namreč akt prve stopnje samo predlog drugi stopnji, ki predlog lahko usvoji ali ga zavrne. Tudi če je bil akt prve stopnje izjemoma izvršen ne glede na pritožbo, ne spremeni to na stvari ničesar. Če ne bi bil izvršen akt prve stopnje, bi bil izvršen sedaj akt druge stopnje. Kjer pa je druga stopnja ban ali minister, ni upošteven § 78 U. z., ker ban in minister nista odgovorna po § 78. U. z. V teh primerih je možna

odgovornost druge stopnje po § 78. samo tedaj, če ni izdal akta ban odnosno minister, marveč pomočnik ali načelnik.

Nadalje se vpraša, kdo odgovarja, če je bil dan službeni nalog: ali organ, ki ga je dal, ali organ, ki ga je izvršil? Tukaj ni soglasja. Eni mislijo, da je odgovoren organ, ki je nalog dal, drugi, da organ, ki je nalog izvršil. Tisti, ki trdijo, da je odgovoren organ, ki je nalog izvršil, se opirajo na to, da velja § 70. U. z., ki normira službene naloge, samo za notranje razmerje med upravnimi organi.

Razlogom, da velja § 70. U. z. samo za notranje razmerje med organi, se bi bilo težko pridružiti. Potem bi dobili namreč tale položaj: če uslužbenec ne izvrši naloga, bo discipliniran, če pa ga izvrši, plača odškodnino. To ni vzdržno. Uslužbenec je odgovoren za škodo samo, če je ravnal dolozno ali kulpozno, zato bo odgovoren za službeni nalog samo tedaj, kadar je postopal pri nalogu namerno ali nemarno.

Uslužbenec je zavezan, da postopa zakonito. Zato je tudi zavezan, da preskusi nalog, ali je v skladu z zakonom, in če meni, da ni v skladu, da opozori organa, ki je nalog dal, da je nalog nezakonit. Možno je, da organ, ki je nalog dal, nalog zopet umakne, ko se prepriča o njegovi nezakonitosti. Če pa organ nalog ponovi, ga mora nižji organ seveda izvršiti, kakor ga mora izvršiti brez odloga že prvič, če je nalog označen kot nujen.

Uslužbenec je torej zavezan, da preskusi nalog glede zakonitosti. Če ga ne preskusi, ravna na svojo odgovornost, kakor ravna na svojo odgovornost, če uporablja zakon, ne da bi ga natančno proučil. Če pa je opozoril na nezakonitost naloga, je s tem prevrgel odgovornost na tistega, ki je nalog dal.

Večjih komplikacij pa tukaj ne bo, dokler dajejo organi naloge neposredno podrejenim organom. Če da n. pr. ban nalog sreskemu načelniku in ga ta izvrši, ne da bi ga preskusil, je odgovoren seveda načelnik v primeru, če ban akt, izdan na podlagi naloga, razveljavi. Ker pa v praksi vsaj praviloma ne bo razveljavljalo oblastvo akta, izdanega na podlagi njegovega naloga, bo v teh primerih pač redko prišlo do tožbe proti organu, ki je izvršil nalog, kajti z odobritvijo akta prevzame druga stopnja jamstvo za nalog in akt. Zato organ, ki izvrši nalog neposredno nadrejenega organa, ne da bi nalog preskusil, pač ne tvega veliko.

Drugače je, če pride nalog od oblastva, ki ni neposredno nadrejeno organu, ki je dobil nalog, n. p. če da minister neposredno nalog sreskemu načelniku, ne da bi ban vedel

za nalog. Kajti če sedaj ban razveljavi akt sreskega načelnika, odgovarja za morebitno škodo sreski načelnik, če ni preskusil naloga, sicer pa minister. Če pa je ban potrdil akt, prevzame s tem odgovornost za njegovo zakonitost in odgovarja on, dasi je akt izdan na podlagi naloga, ki ga ban ni poznal. Vendar je treba pripomniti, da so nalogi, ki bi jih izdajali organom brez vednosti njihovih neposredno nadrejenih organov, velike izjeme. To vprašanje je bolj teoretičnega pomena. Če pa se izda organu nalog po njemu neposredno nadrejenem organu, mora preskusiti nalog glede zakonitosti neposredno nadrejeni organ in je on odgovoren za nalog. Zato bo stranka vsled službenega naloga pač le redko v dvomu, koga naj toži za odškodnino. Poudariti pa je treba, kakor že navedeno: ban in minister ne odgovarjata po § 78. U. z.

Kjer postopa uslužbenec po svobodnem preudarku, sledi že iz pojma svobodnega preudarka, da uslužbenec ne more odgovarjati za škodo, če ni prekoračil svobodnega preudarka. Svobodni preudarek pooblašča namreč uslužbenca, da poišče v konkretnem primeru tisto rešitev, ki po njegovem mnenju najbolj ustreza javni koristi. Javna korist pa je precej subjektiven pojem. Če bi se tukaj poverila kontrola nad upravnim aktom upravnim ali civilnim sodiščem, bi pomenilo to zamenjati subjektivno prepričanje upravnega organa s prav tako subjektivnim prepričanjem upravnega ali civilnega sodnika. Varstvo javnih koristi pa je vsaj prvenstveno poverjeno upravnim organom. Poudariti pa je treba, da se mora držati organ tudi pri svobodnem preudarku predpisov postopka.

Ali je uslužbenec odgovoren tudi za škodo, ki nastane stranki vsled tega, ker uslužbenec sploh ni izdal, ali ni izdal akta pravočasno? Tukaj ima stranka sicer možnost nadzorstvene pritožbe, vendar nadzorstvena pritožba ni pravni lek. Zato se mora dopustiti stranki, da more tožiti za odškodnino na civilnem sodišču. Večkrat pa bo tukaj možnost tožbe odvisna od izida kompetenčnega spora, ker je verjetno, da bo vsaj v večini primerov štela upravna oblast tožbo kot poseganje v upravno področje, zlasti tam, kjer je vložila stranka brez uspeha nadzorstveno pritožbo. To pa velja seveda samo za prvo stopnjo. Če namreč druga stopnja odnosno minister, ne glede ali je on prva ali druga stopnja, ne izda odločbe v 3 mesecih od dne, ko jo je stranka ponovno zahtevala z izrečno vlogo, meni upravno sodišče v smislu 2. odst. čl. 22. zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih, da je bila zahteva tožilca odbita. Če pa je bil

upravni akt razveljavljen po upravnem sodišču in ne izda upravno oblastvo ponovnega akta v 3 mesecih od dne, ko je bila vročena sodba upravnega sodišča, izda na pritožbo stranke državni svet akt, ki nadomešča upravni akt.

Zaščita dolžnikov in pobotanje.

Dr. Anton Stuhec.

V okviru ukrepov, ki so jih pod silo gospodarske depresije uvedle nekatere države za zaščito kmečkih dolžnikov in vzporedno denarnih zavodov, ki so zašli v plačilne težkoče, je velikega pomena vprašanje pobotnih možnosti nasproti zaščitenim dolžnikom. Primerno postopnemu razvoju krize so zakonodajstva reševala to vprašanje različno.

Poljsko pravo (čl. 9 uredbe drž. predsednika z dne 24. oktobra 1934 o konverziji in ureditvi kmečkih dolgov) dopušča pobotanje, če so pogoji za to podani v času, ko se uporabijo zakonite olajšave za kmečke dolgove. Tudi, če ti pogoji še niso nastopili, sme dopustiti razsodiščni urad pobotanje v primerih, ki so uvaževanja vredni. Pobotanje ni mogoče, če je terjatev zoper kmečkega dolžnika nastala ali bila pridobljena potem, ko je uredba stopila v veljavo.

Rumunska zakonodaja (čl. 72. zak. z dne 7. aprila 1934 Monitorul oficijal št. 83) daje široko pravico pobotanja vsakemu dolžniku napram kreditnim ustanovam. Ne samo vloge, ampak terjatve vsake vrste morajo zavodi sprejemati v pobot, tudi če so jih dolžniki pridobili po uveljavljenju zakona, vendar z omejitvami:

1. obresti za tekoče leto je plačati v gotovini;
2. če se zavod brani pobotati, mora dolžnik 6 mesecev čakati; v tem roku se lahko kreditne ustanove, ki so po znižanju kmečkih dolgov prizadete z več kakor 10 % svojih terjatev, z dolžniki poravnajo. V tem roku smejo samo plačilni sposobnosti prilagodena izplačila izvrševati;
3. vrednost v pobot postavljenih terjatev se določa upoštevaje tako dosežena znižanja.

Nemčija je k zakonu z dne 1. junija 1933 o ureditvi kmečkih dolgov, po katerem učinkuje razdolžitveni načrt tudi nasproti upnikom, ki se postopka niso udeležili, v šesti izvršilni naredbi z dne 7. julija 1934 (čl. 7) sprejela načelo, da se terjatev, udeležena v postopku, pobota napram kmečkemu dolžniku, če so pogoji nastopili že pred otvoritvijo postopka. Če pa pobot ovira samo to, da so terjatve pogojne

ali odložene, zadostuje, če so pogoji za pobotanje nastali tekom postopka. Pobot se smatra za izvršen do višine dolžnikove terjatve ob času otvoritve postopka, tudi če se pobotanje ni izjavilo.

Švicarska zakonodaja (zvezni sklep z dne 28. septembra 1934 o začasnih pravnih ukrepih) posebnih določb o pobotanju nima, ustvarja pa možnosti za spremembe materijalnopravnih pobotnih pogojev. Z odločbo zapuščinskega sodišča se sme odložiti plačilo zavarovanih terjatev do konca 1938. Za to dobo je izvršba za take terjatve nedopustna in zastaranje prekinjeno, vendar pa imajo upniki in kmečke pomožne organizacije pod določnimi pogoji pravico, izposlovati preklic odložitve. Do izdaje končne odločbe se plačilo za dobo 6 mesecev začasno po zakonu prisilno odloži, to se nanaša tudi na terjatve pod 50 šv. fr. V tej dobi dolžnik v korist dolgov, nastalih pred to odložitvijo, ne more ničesar pravnoveljavno ukreniti.

V naši zakonodaji je doživelo vprašanje pobotnih možnosti različne faze:

I. Sistem individualne zaščite (19. aprila 1932 do 28. decembra 1932).

Če zaide denarni zavod, dokler se odlagajo izvršilna dejanja za kmečke dolgove, v plačilne težave zbog motenj v kreditnih razmerah in prekomernega dviganja vlog, sme ministrski svet na zahtevo zavoda izdati uredbo z zakonsko veljavo, s katero se določijo roki za izplačilo vlog in drugih terjatev, kakor vsi drugi ukrepi za preustrojitev zavoda, ki so potrebni za njegovo redno poslovanje in varnost vlagateljev in ostalih upnikov. V ta namen se sme zavod postaviti pod nadzorstvo komisarja (§ 5. zak. o zaščiti kmetov z dne 19. aprila 1932, Sl. l. 1933/33-334 Sl. N. XL/278.) To zakonito pooblastilo je izgubilo pravno moč 4. XII. 1933 (čl. 61. uredbe o zaščiti denarnih zavodov in njihovih upnikov z dne 22. novembra 1933, Sl. l. 100/633 Sl. N. LXXXII/782.) Na podlagi te določbe je izšla za področje dravske banovine:

1. uredba o izplačilnih rokih za vloge in druge dolgove Ljubljanske kreditne banke v Ljubljani z dne 26. maja 1932 (Sl. l. 43/417, Sl. N. LIV/369.) Od tega dne mora banka upravljati in obračunavati svoje terjatve in dolgove, ki so nastali do 26. maja 1932 (stare terjatve in dolgove) ločeno od onih, ki so nastali po tem roku (nove terjatve in dolgovi). Nove vloge na knjižice in nove vloge na tekoči račun je izplačevati po dogovoru tekoče, obresti glede zadnjih ob zaključku računa (če ni drugačnega dogovora), stare dolgove pa po predpisih uredbe.

2. uredba o izplačilnih rokih za vloge in druge dolgove Konzumnega društva za Slovenijo v Ljubljani z veljavo od 20. decembra 1932, ki postavlja s tem dnem enako dolžnost ločenega upravljanja in obračunavanja starih in novih dolgov in terjatev. (Sl. l. 5/31, Sl. N. CX/758.)

Dokler veljajo te uredbe, se stare terjatve (razen izjeme po čl. 3) zoper navedena zavoda ne morejo iztožiti niti se ne sme za izterjavo starih terjatev voditi izvršba (stečaj), nasprotno se celo uničujejo ločitvene pravice, ki so jih pridobili vlagatelji in ostali upniki z izvršbo, k 1) od 25. maja 1932 v poslednjih 30 dneh, k 2) od 20. decembra 1932 v poslednjih 90 dneh. S tem, da sta odpravljeni iztožljivost starih terjatev in s tem tudi dospelost, je ustanovljena absolutna ovira pobotanja (§ 1439 o. d. z.) (Napačno nasprotno Dr. Hahn, Pravosudje 1934, br. 3.)

II. Izplačilo po lestvici (27. decembra 1932 do 4. decembra 1933). Režim individualne zakonske ureditve je bil spremenjen z dnem 27. decembra 1932, ko je stopila v moč uredba o ureditvi izplačevanja vlog pri poedinih denarnih zavodih z dne 26. decembra 1932 Sl. l. 1933/4/25, Sl. N. CXIII/791. Po tej uredbi so prizadeti samo naslednji taksativno našteti denarni zavodi:

1. denarne ustanove, osnovane kot delniške družbe;
2. zadruge in njih zveze;
3. hranilnice samoupravnih teles.

Aktivni, pa imobilizirani zavodi so pridobili pravico izplačila po lestvici z dnem obvestila ministrstva za trgovino, da se s to uredbo koristijo. Ta pravica je bila razširjena tudi na zavode, ki so se poslužili ugodnosti po § 5 zakona z dne 19. aprila 1932. Da se omogočijo izplačila hranilnih vlog in tekočih računov, je stornirala uredba veljavnost odpovedi vlog, storjenih pred 27. decembrom 1932 in do 27. decembra 1933, ko je imela uredba prenehati; na drugi strani pa dopustila pobotanje dolgov zavodnega dolžnika s terjatvami iz hranilnih vlog in tekočih računov v toliko, kolikor so nastali ti dolgovi in terjatve, preden je zavod pridobil pravico do lestvičnega izplačevanja. Vlagatelji »po knjižicah«, ki se glase na donosca, so povrh dolžni, ob pobotanju dokazati, da so bili »lastniki knjižice«, preden je obvestil zavod ministrstvo za trgovino, da se hoče poslužiti lestvičnega izplačevanja, s čemer naj bo pač povedano, da ima predložitelj take knjižice na zahtevo zavoda dokazati, da je upnik hranilnovložne terjatve. Izvršba na hranilne vloge in tekoči račun je dopustna samo za lestvično dospele zneske, pravica lestvičnega izplačevanja

pa prestane, če se o zavodu otvori stečaj, če ministrstvo za trgovino ugotovi, da je zavod pasiven ali pravico odvzame, ker to zahtevajo koristi upnikov.

V tem razdobju je torej pobotanje glede drugih denarnih zavodov, glede lestvično dospelih in po § 5 dovoljenih izplačil (alimentacije, pogrebni stroški, javne davščine) brez nadaljnjega pod splošnimi pogoji dovoljeno, sicer pa odvisno od tega, da so hranilne vloge in dolg nastali pred dnem obvestila ministrstva, da bo zavod izplačila opravljal po lestvici in da so vloge in dolg materijalno dolžnikovi, zaradi česar se po 27. decembru 1932 od tretjih oseb prevzeti dolg ali z odstopom pridobljene vložne terjatve ne dajo pobotati; vsled tega načela se morajo predložitelji knjižice na donosca glede svoje vloge kot upniki legitimirati.

III. Načrtno izplačevanje (4. decembra 1933 — 24. novembra 1934).

Še preden je prestala veljati uredba o ureditvi izplačevanja vlog pri poedinih denarnih zavodih, ki je imela prenehati 27. decembra 1933, je dne 4. decembra 1933 presekala veljavno stanje nova uredba o zaščiti denarnih zavodov in njihovih upnikov Sl. l. 100/633, Služb. Novine LXXXII/782.) Zaščita je bila razširjena tudi na družbe z omejeno zavezo in hranilnice združb, glede zadrug pa je posebna uredba o zaščiti kreditnih zadrug in njihovih zvez z dne 22. novembra 1933 stopila z dnem 4. decembra 1933 za tiste kreditne in druge gospodarske zadruge v veljavo, ki sprejemajo hranilne vloge, če so zbog odložitve plačil, dovoljene po veljavnih predpisih njihovim dolžnikom, zašle v nemožnost, redno zadoščati obveznostim nasproti svojim upnikom. Denarnim zavodom, ki so zašli v plačilne težave (ne glede ali aktivni ali le imobilizirani) je dana možnost, zavodi pa, ki so se koristili z odložitvijo plačil po § 5. zak. z dne 19. aprila 1932 ali pravico lestvičnega izplačevanja, so dolžni, da zaprosijo v treh mesecih od 4. XII. 1933 dalje pri ministrstvu za trgovino, da se jim dovoli ali:

1. odložitev plačil za redno največ 5 let pod pogojem večinskega pristanka delničarjev (družabnikov, pri hranilnicah tudi odobritve samoupravnega telesa), kar se nanaša na stare zavodske dolgove, t. j. take, ki so nastali do dne

a) ko so bili prvotno odloženi po § 5 zak. z dne 19. aprila 1932 ali po uredbi o ureditvi izplačevanja vlog z dne 26. decembra 1932;

b) ko se dovoli odložitev po novi uredbi, pri čemer so izvzete javne davščine in privilegirani državni denarni zavodi razen Priv. agrarne banke. Izterljivi ostanejo samo po odplačilnem načrtu dospeli zneski, na drugi strani pa zavod od trgovcev in obrtnikov (čl. 42 zak. o. neposrednih davkih) pri terjatvah izpod 10.000 Din ne sme letno izterjati več kakor eno tretjino dolga.

2. Sanacija, h kateri spada tudi a) dogovorno plačilo starih terjatev z nepremičninsko zavarovanimi zadolžnicami; b) po večinskem pristanku upnikov pretvoritev starih terjatev v delnice in užitnice do 50 % zneska, ki presega 10.000 Din, da se zvišajo zavodna glavnica in poslovna sredstva ali krijejo izgube.

3. Izvenstečajna likvidacija, v katerem primeru se pred poravnavo vseh zavodnih obveznosti družbenim članom iz naslova članstva ne sme ničesar izplačati.

Od dne fakultativne prijave pri sodišču, da je denarni zavod, (ki se ni koristil z ugodnostjo po § 5 zak. z dne 19. aprila 1932 ali lestvičnega odplačevanja) zaprosil za eno zaščitnih mer od 1—3, so vsa izvršilna dejanja tudi samo zavarovalnega značaja in otvoritev stečaja nedopustna, razen glede po objavljenem načrtu dospelih zneskov in za nove terjatve, med katere se morajo prenesti tudi nedvignjeni dospeli obroki starih vlog ali terjatev.

Slične zaščitne mere se dovoljujejo kreditnim zadrugam in njihovim zvezam razen pretvoritve starih terjatev v deleže in odpis deležev ob odložitvi plačil ali sanaciji. Jamstvo zadružnika, ki mu po 4. decembru 1933 prestane zadružno članstvo, je preko zakonskega roka podaljšano na 5 let. Kolikor pa preseza petletni rok zakonski rok ali po pravilih določeni daljši rok, se pretvarja neomejena zaveza v omejeno v višini desetkratnega deleža, vendar jamstvo ne sme postati manjše kakor za 1000 Din. Tudi ne gre zadružniku, dokler njegovo jamstvo traja, nič iz naslova članskega deleža niti bilančni dobiček. To zakonito stanje, ustanovljeno po moči § 6 zak. o podaljšavi veljavnosti zakona o zaščiti kmetov z dne 19. decembra 1932, je imelo prenehati 4. decembra 1934.

V tem razdobju je možnost pobotanja s starimi terjatvami napram zaščitenim zavodom sploh odpravljena, ker je pridržana posebni uredbi (čl. 21 odst. 4), ki ni izšla. Pobotljivi ter iztožljivi so samo tisti obroki starih terjatev, ki dospevajo v plačilo po odplačilnem načrtu in je rok za to izplačilo že nastopil. Za pobotanje v likvidacijskem postopku veljajo ustrezno določbe steč. reda (§ 18, 19),

Glede delnic, izročenih starim upnikom za njih terjatve, se samo šteje, da so plačane v gotovini in da je zavod za toliko svojo glavnico zvišal, ne da se pa to ideelno vplačilo porabiti za pobot, ne glede da delnica ni številčno določena terjatev, ampak daje le pravico na udeležbo pri razdelitvi prebitka po načelih statuta (§ 52 akc. regul.). Ako gre za vsote, poverjene z naročilom izplačevanja denarnim zavodom, ki jim mora dati navodila za izplačilo ministrstvo za trgovino, (čl. 58), tako zaupani denar ni predmet pobotanja (§ 1440 o. d. z.).

IV. Razporedna izplačila (od 24. novembra 1934 dalje).

Že 24. novembra 1934 je spremenila nova uredba o zaščiti denarnih zavodov in njihovih upnikov (Sl. l. 100/742 Sl. N. LXXXI/638), veljavno pravno stanje. Krog zaščitenih zavodov se je razširil na zadruge v smislu veljavnih trgovinskih zakonov in zakonov o zadrugah, ki jim je namen organizacija trgovinskega, obrtnega, industrijskega in hipotečnega kredita. Ugodnosti odložitve plačil, sanacije ali izvenstečajne likvidacije se sme poslužiti vsak zavod, ki je postal nesposoben, da bi zadostil svojim obvezam, ne glede torej, ali je ilikviditeta posledica ali v vzročni zvezi z odložitvijo plačil kmečkih dolgov. S predano prošnjo ministrstvu za trgovino in obrt je sedaj obligatno zvezana dolžnost, neznaniti vložitev prošnje pristojnemu sodišču, ker s tem od dne podane prijave preneha dopustnost vsake izvršbe ali otvoritve stečaja, dokler se ne izda rešitev o prošnji.

1. Odložitev plačil. Rok za to je podaljšan za največ 6 let. Odložitev se vpiše v trgovinski register in zaznamuje v zemljiški knjigi. Dokler odložitev traja, se izvršilna dejanja vsake vrste ne smejo dovoljevati razen za nove terjatve in izterjavo starih upniških terjatev in njih delov, ki dospevajo v plačilo po razporedu. Razporedna izplačila se imajo ozirati na šibkejše vlagatelje, za dospelost pa je merodajen le objavljeni izplačilni red.

Glede naročenih izplačil iz izročenih svot, na katere se nanašajo devizni predpisi, je prevzeto dosedanje stanje (čl. 70), oziri na trgovce in obrtnike kakor pod III veljajo naprej (čl. 27).

Sanacija: Stare terjatve se z večinskim pristankom smejo pretvoriti v delnice samo do 40% njih zneskov in ako so tako dodeljene starim upnikom, se smatra, da so plačane v gotovini.

Izvenstečajna likvidacija: Prepovedana so še nadalje izplačila iz naslova članstva. Novo je urejena obveza zadružnikov (čl. 44). Če so člani prenehali biti taki, po predpisih pred 24. novembrom 1934, jamčijo še nadalje kakor doslej. Če traja članstvo vkljub prejšnji odpovedi še ta dan, traja tudi obveza dalje, dokler ni končana sanacija ali likvidacija. Od dne, ko je zadruga zaprosila za izvenstečajno likvidacijo, zadružnik članstva ne more odpovedati.

Slične določbe veljajo pri izvenstečajni likvidaciji zadrug po uredbi o zaščiti kmetijskih zadrug in njihovih zvez Sl. l. 100/744 Sl. N. LXXII/650 čl. 5).

Pri prostovoljni likvidaciji odloča pri plačilu vrstni red zavarovanih upnikov, pri drugih sorazmerna udeležba.

Pobotne možnosti pri izvenstečajni likvidaciji se tudi sedaj ravnajo po ustreznih določbah steč. zakona (čl. 18, 19), upnikom iz vložnih knjižic ni treba prijaviti svojih terjatev, če ne zahtevajo boljšega izplačilnega reda ali več, kakor je iz knjižice razvidno.

Prvotno nejasnost novih pobotnih predpisov odpravlja z veljavo ex tunc tolmačenje ministra za trgovino z dne 12. svečana 1935 Sl. l. 1935/130/18 Sl. Nov. št. 39 - VIII k čl. 18 sledeče:

1. Dolžnik sme svoj stari dolg nasproti zavodu popolnoma pobotati z lastno terjatvijo iz vloge ali iz tekočega računa. Stari dolgovi so oni, ki so nastali do dne, ko je:

a) bila dovoljena odložitev plačil po § 5 z uredbo ministrskega sveta;

b) pravico do lestvičnega izplačila zavod pridobil v trenutku, ko je obvestil ministrstvo za trgovino o nameri, da se koristi z uredbo o ureditvi izplačevanja vlog pri posameznih denarnih zavodih z dne 26. decembra 1932;

c) vložil zavod pri sodišču prijavo, da je zaprosil za odložitev plačil, sanacijo ali izvenstečajno likvidacijo po čl. 2 t. 4 uredbe o zaščiti denarnih zavodov in njihovih upnikov z dne 22. novembra 1933 odnosno po čl. 2 t. 4 iste uredbe z dne 23. novembra 1934.

Pobotati se more samo materijalno lasten, ne tudi prevzeti ali le formalno lasten, materijalno pa tuj dolg. Porok n. pr. ne more pobotati s terjatvijo glavnega dolžnika, tudi ga ne ščiti odložni prigovor, dokler sme glavni dolžnik pobotati, kakor tako varuje njegove interese nemško drž. pravo (§ 770 gr. zak.). Terjatev iz vloge ali iz tekočega računa sme biti stara ali nova.

2. Do polovice sme dolžnik pobotati svoj dolg napram zavodu tudi s pribavljeno hranilno vložno terjatvijo, če je terjatev stara in če istočasno plača ostali dolg v gotovini, ne polaga se pa važnost na čas pridobitve terjatve.

3. Zaščiteni kmečki dolžniki se smejo po izberi s pobotanjem koristiti za plačilo vsega dolga, pa tudi za posamezne obroke (čl. 3, 4. uredbe o zaščiti kmetov z dne 3. 8. 1934, Sl. l. 72/560 Sl. N. LII/486).

Sličnih ugodnosti upnik kmečkega dolžnika ne uživa in more pobotati le po uredbi o zaščiti kmetov dospele obroke, ker je plačljivost nadaljnjega dolga zakonito v enostransko korist dolžnika odložena (§ 1439 o. d. z.).

4. Zaščiteni zavod sme odkloniti pobot svojih zavarovanih terjatev (ki so dane v reeskomt ali zastavljene), nedopusten pa je pobot, če gre za hipotekarne terjatve takega zavoda, ki so podstava izdanih hipotekarnih zastavnic, kar se razvidi iz zemljiške knjige.

S temi določbami se favorizira pobotanje z nakupljenimi starimi vlogami v cilju čimprejšnje likvidacije starega stanja, ki gre na račun vlagatelja - upnika, s katerega izgubo pri prodaji vloge se dolžnik okoristi, na drugi strani pa se naj pospeši dotok novih sredstev. Ugodnost pobotanja za kmečkega dolžnika je bilo treba pri javnopravnem značaju uredbe o zaščiti kmetov (generalna zaščita), ki urejuje obvezno način odplačevanja, kolikor dolžnik nima dogovorjenih ugodnejših pogojev, posebej poudariti. Kmetskemu dolžniku ni treba dokazovati nasproti zaščitenemu zavodu, da je zaščiten, ampak šele v pravdi, ako se pobotanje odkloni.

Premotriti gre vprašanje, ali je pravno svojstvo hranilnovložnih terjatev po novih pobotnih predpisih prizadeto.

Po odločbi Stola sedmorice B (št. 189), so hranilne knjižice legitimacijski papir, pravno razmerje temelji na hranilni pogodbi. Če § 14 dvor. dekr. z dne 26. septembra 1844 št. 382 (hranil. reg.) predpisuje, da morajo hranilnice sprejeti v statut, da se smatra vsak imetnik ali prezentant vložne knjižice za pravega posestnika in da se mu mora naloženi denar izplačati, izvzemši primere § 19, se s tem hranilna pogodba ni izpremenila, ampak poenostavil s temi določbami le postopek pri izplačevanju. S temi izvajanji sledi najvišje sodišče avstrijskemu sodstvu (odločba 4799), po katerem ima hranilna knjižica značaj depotnega lista, ki imetnika legitimira k dispoziciji z vlogo in je torej legiti-

macijski papir. Toda tem izvajanjem navedene odločbe, katerih težišče je v stremljenju, dokazati, da hranilna knjižica ni pravi imetniški papir, se ne da kar na splošno pritrditi.

Hranilnični promet se je razvil šele tekom 19. stoletja. Kakor drugod, so tudi tukaj gospodarske prilike rodile obliko pogodbenega življenja. Kdor zanese denar v hranilnico, ga ne da v shrambo, ampak ga hoče plodonosno naložiti, gospodarski razlog torej ni isti, kakor pri posojilu, ima z njim le zunanjo sličnost. Vlagatelj noče vezati terjatve na posest knjižice, računa pa z vrnitvijo vloge, ko predloži knjižico. Poleg hranilnič. regul., čigar prvotni namen, da se da malemu človeku prilika, da varno hrani in nalaga manjše prihranke prvenstveno po družbah človekoljubnih ljudi, je razvoj kmalu prekosil, varujejo koristi vlagateljev vzorni statut za občinske in okrajne hranilnice z dne 7. maja 1855 št. 3651 in z dne 19. maja 1892 št. 1139, dopolnjen z odlokom z dne 25. maja 1895 št. 28.516. Potemtakem veljajo za hranilnične knjižice gotovo načela, ki jih je izcimil pravni promet (blanketna pogodba) in ki so pomembnejša, kakor plehka podreditev depos. irregulare pod načela posojilnega prava (§ 959 o. d. z.), ki bi tudi brez pozitivne zakonske črke bile upoštevna (§ 7 o. d. z.), tako, da se z vso upravičenostjo danes brani teza, da je hranilnovložna pogodba contractus sui generis. Pri presoji pravnega svojstva je pomembno, kdo je upnik hranilne knjižice:

1. Če statut ne zabranjuje posebnih dogovorov, odloča lex contractus. Vlagatelj in hranilnica se smeta pogoditi, da je hranilna knjižica imetniški ali legitimacijski papir ali celo zadolžnica, kar je važno za vprašanje prenosa pravic.

2. Če je vlagatelj določil, da se ima vloga le njemu izplačati, tedaj se mora kupec ali cesijonar izkazati o svoji osebi in se odstop izvrši v knjižici sami s podpisi vlagatelja in pridobitelja ter dveh prič (§ 19, 20 hr. reg.). S tem postane hranilna knjižica rekta papir in velja isto, če je plačilo odvisno od napovedi gesla ali predložitve obrestne knjižice. (Tega ne upošteva odl. 3779 pri § 427 o. d. z.)

3. Najobičajnejši je slučaj, da se knjižica glasi na vlagateljevo ime, dasi zahteva statut samo napoved »določenega« imena. Vendar ime za lastnino ni merodajno, (odl. 6428) zadostuje pa dokaz lastnine vloženega denarja za dokaz lastnine na knjižici (odl. 3201). Če se glase knjižice na določena imena, s tem še ni označen upnik, (kakor

pri vrednostnih papirjih) imena služijo le lažji razvidnosti knjig in individualizaciji vloge.

4. Ako je bila gotovina vložena na ime druge žive osebe, je v pravni vedi sporno, če je porabljati načela pogodb v korist tretjega. Enotno je zastopano mišljenje, da sme vlagatelj, dokler knjižice nositelju njenega imena ni izročil, z njo razpolagati med živimi in s poslednjo voljo. Da s smrtjo vlagatelja druga oseba pridobi neposredno pravico, ker prav za ta slučaj ime izkazuje pravico (Tuhr, Klang), nemško sodstvo odklanja (Planck k § 328), ker odločajo splošna pravila o tolmačenju pogodb. Čim ne moremo prezreti poslovne causae (Tuhr si pomaga s tem, da mora ob nedostatku pravnega razloga pridobitelj vloge terjatev kot neupravičeno obogačen vrniti), bo pravilna ta rešitev, da se ima posestnik knjižice, ki nima objašnjevati svoje posesti (§ 323, 324 o. d. z.) umakniti le močnejšemu pretendentu v pravdi. Priznati pa gre, da govori pogosto domneva za pravico osebe, na katere ime se glasi knjižica.

5. Če se hranilna knjižica glasi na fingirano ime, n i tretje osebe, ki bi kot namembnik mogla pridobiti pod tem imenom pravice. Upnik ostane torej vlagatelj, kakor sploh v dvomu.

Za vse primere 3—5 velja, da je hranilnica imetniku knjižice, ki se smatra za njenega lastnika ali upravičenega pooblaščenca, (razen § 19 hran. regulativa: sodna prepoved, amortizacija, začasna zaznamba, obrestna knjižica, pridržki), ne samo upravičena, ampak d o l ž n a vlogo izplačati, radi česar od predložitelja knjižice tudi ni upravičena zahtevati še kake legitimacije. V tem pa leži razlika napram legitimacijskemu papirju, ki postane na zunaj spoznavna bolje v pravdi; v tej imetnik legitimacijskega papirja na osnovi same posesti papirja ne more iztožiti, ampak ima izkazati svoje upniške pravice, kar podpira naziranje o pravni svojevrstnosti hranilnovložne pogodbe. Pritrditi moramo zato večinskemu pravnemu mnenju, da so hranilne knjižice — ista načela veljajo za vložne knjižice bank, predjemnih društev itd. — na splošno nepopolni imetniški papirji.

Dasi pa novi pobotni predpisi pobotanje favorizirajo, jim ne gre pripisovati drugačnih posledic, kakor jih določa lex specialis. Ostane pri načelu, da kdor pridobi terjatev iz imetniškega papirja z izročitvijo, ne pridobi derivativne, ampak prvotno pravico. Zato se nasprotne terjatve hranilnice napram predniku pridobitelja ne morejo prigovarjati v pobot. Najsi se zakoniti cilj likvidacije starih odno-

šajev brez trgovanja s hranilnimi knjižicami ne da doseči, vendar s tem ni rečeno, da so knjižice izdane za promet in da je dobroverni pridobitelj hranilne knjižice že lastnik in upnik (§ 371 o. d. z.), kakor je to pri čistih imetniških papirjih: nepopolnost pravnega svojstva ni spremenjena v obliko pravega imetniškega papirja. Vsled tega ostane pridobitev knjižice tudi po novih pobotnih predpisih, ker se ne smejo na široko tolmačiti, vezana na poslovni razlog in ni abstraktni posel. Za odstop zadostuje (razen pridržka po t. 2 zgoraj) prost dogovor, brez izročitve primerne posebne listine (kar zahteva Krasnopolski), ker se simbolična izročitev § 427 o. d. z. pri terjatvah v zvezi s § 1393 odst. 2 o. d. z. nanaša samo na dispozitivne listine pri pridobitvi lastnine, ne pa na listine zgolj dokaznega značaja (Ehrenzweig II). Temu naziranju, po katerem je pri vrednostnih papirjih odstop terjatve mogoč le s papirjem, sledi že sodstvo (odl. 3779, 5466), med tem ko večinska teorija smatra, da se nanaša § 1393 stav. 2 o. d. z. samo na čiste imetniške papirje, kjer se papir prenaša po stvarnopravnih vidikih.

Prepis imena na knjižici na pridobitelja more imeti le dokazni pomen, pač pa se da iz izročitve knjižice normalno sklepati, da je terjatev odstopljena.

Odstopljene terjatve iz tekočega računa niso sposobne niti za delno pobotanje. Pri pobotanju s terjatvijo iz lastnega tekočega računa ni važno, ali gre za kontokorentno pogodbo ali prosto trajno poslovno zvezo, pri kateri en del kreditira, drugi plačuje in ki jo lahko vsak del vsak čas prekine, ker za oba primera velja, da se postavke nanašajo na celotno razmerje, da niso posebej iztožljive, torej tudi ne pobotljive. Pobotati se sme torej samo s s a l d o m tekočega računa. Če je saldo že priznan, se smatra, da je s tem ustanovljen novi samostojni pravni razlog obveze, ki pristopa k prvotnemu, od katerega veljavnosti pa je odvisen. Zavod sam lege non distinguente svojega salda napram svojim dolžnikom ne more pobotati, pobotna pravica je dana samo dolžnikom zavoda.

Obzornik.

Iz novejše literature o sovjetskem načrtnem gospodarstvu.

Sovjetska »petletka« in ocena njenih uspehov je rodila zelo obširno literaturo. Posebno skrbno proučujejo sovjetsko gospodarstvo Nemci. Izmed novejših spisov je možno omeniti knjigo dr. Otona Schillerja: »Die Kollektivbewegung in der Sowjetunion. Ein Beitrag zu den Gegenwartsfragen der russischen Landwirtschaft«, ki je izšla l. 1930 v 1., l. 1931 pa že v 2. izdaji. Isti pisec je l. 1933 publiciral novo knjigo o kolektivizaciji kmetijstva v USSR: »Die Krise der sozialistischen Landwirtschaft in der Sowjetunion. Pisec je prebil več let v Sovjetski uniji in pozna dobro, kakšen je položaj ruskega kmetijstva pod boljševiškim režimom. L. 1933 je »Osteuropa-Institut in Breslau« izdala knjigo drugega nemškega učenjaka, ki je še pred vojno, potem med vojno in slednjič pri boljševikih dlje časa bival v Rusiji in je obenem znan strokovnjak v področju agrarnih odnošajev in kmetijskega gospodarstva; to je knjiga prof. Otona Auhagena: »Die Bilanz des ersten Fünfjahrplanes der Sovetwirtschaft«. Ta knjiga popisuje v kratkih potezah zelo jasno potek sovjetske »petletke« in daje nazorno sliko rezultatov tega eksperimenta v izvajanju socijaliziranega načrtnega gospodarstva tako v industriji, kakor tudi zlasti kar se tiče prisilno kolektiviziranega kmetijstva. L. 1934 je izšla v mnogih ozirih zanimiva knjiga Oskarja von Niedermayerja in Jurija Semjonova: »Sowjet-Russland. Eine geopolitische Problemstellung.« Ta knjiga razmotriva gibanje in notranjo migracijo prebivalstva Sovjetske unije, narodnostno vprašanje, probleme rajoniranja, obrambno geografijo, prometna sredstva (železnice, vodne ceste, parobrodstvo, kopne ceste in zračni promet), končno gospodarstvo USSR in spremembe tega v zemljepisno dinamiko. Pri presoji te knjige je treba samo upoštevati evrazijsko-proboljševistične simpatije avtorjev.

Zelo zanimiva je tudi l. 1934 v Berlinu izišla knjiga dr. Roberta Schweitzerja: »Das Experiment der Industrieplanung in der Sovetunion. Eine betriebswirtschaftliche Untersuchung der russischen Industriepraxis. Mit Anhang: Die Schlußrechnung des ersten Fünfjahrplanes der russischen Industrie und die Perspektiven für das zweite Planjahrfünft (1933—1937).«

Tisti, ki se zanimajo za organizacijo in uspehe sovjetskega načrtnega gospodarstva, za rezultate potekle prve petletke (1928/29—1932/33) in konstrukcijo druge petletke (1933—1937), bodo z zanimanjem prebrali navedeno Schweitzerjevo knjigo. Pisec je učenec znanega strokovnjaka za »Betriebswirtschaftslehre«, H. Nicklischa, bil je isto tako kakor drugi gori navedeni pisci dlje časa v Sovjetski uniji, kjer je proučaval sovjetsko gospodar-

stvo, zasleduje skrbno rusko in inozemsko literaturo o sovjetski gospodarski politiki, njegove trditve so podprte z oficijalnimi podatki sovjetske statistike oz. z izjavami sovjetskih gospodarstvenikov.

Kot strokovnjak za nauk o organizaciji obratov razlaga Schweitzer posebno podrobno notranjo organizacijo posameznih industrijskih obratov in njih kompleksov v USSR kakor tudi njih vzajemno povezanost v hierarhični verigi: posamezni obrat — trust — industrijska zveza — višji gospodarski svet. V tem delu svojega spisa razmotriva pisec: načine, kako so posamezni obrati včlanjeni v celotni industrijski načrt; načine, kako se izdelujejo načrti za posamezne obrate; računska načela, po katerih se vodijo obrati; kapitale posameznih podjetij, njih dobičke; uporabo delovne moči in sicer: ukrepe za dvig produktivnosti dela, namreč vezanost delavca na obrat in omejitev prestopa delavcev iz obrata v obrat, razmerje med »rdečim ravnateljem« in strankarsko komunistično »celico«, kakor tudi tovarniškim sindikalnim delavskim odborom, uporabo Taylorjevega sistema v obliki akordne mezde, sistema premij itd., slednjič, takozvane »socijalistične delovne oblike« — socijalistično tekmovanje, delavske »udarne brigade« in dr.

Obenem razmotriva pisec tudi skupno-gospodarsko stran organizacije sovjetske industrije, in sicer: teoretične osnove socijalističnega sovjetskega načrtnega gospodarstva; sistem organov, ki izdelujejo splošni gospodarski načrt; metode, ki se pri tem uporabljajo (metoda empiričnih koeficientov, metoda aproksimacij, bilančna metoda, metoda takozvanih »protinačrtov«); perspektivne načrte: prvi petletni načrt (načrt investicij, načrt produkcije, finančni načrt), drugi petletni načrt (oskrba z energijo, izgraditev posameznih industrijskih panog, prometna sredstva, zemljepisna razvrstitev industrije, financiranje); tekoče načrte: takozvane »kontrolne številke« kot vsakoletne načrte.

Na koncu knjige razmotriva pisec realizacijo prvega petletnega načrta, in sicer: kvantitivno in kvalitativno realizacijo načrtov produkcije, investicije kapitalov in financiranja.

Rezultate prve petletke reasumira pisec na tale način (str. 127):

1. Ako pogledamo kvantitativno, je industrializacija z realizacijo prvega petletnega načrta napredovala v fantastičnem tempu. Tehnična zaostalost ruske industrije je bila zmanjšana, manjša je postala odvisnost od kapitalističnega inozemstva.

2. Ustvarjena druga industrijska baza (Uralo-kuznecki kombinat) je povečala obrambno možnost za primer vojne.

3. Realizacija produkcijskega načrta kaže velike disproporce, ki so izzvale motnje v poteku gospodarstva, ker so posamezni delni načrti navezani drugi na drugega.

4. V področju kvalitativnih načrtnih številk obstoje velike diskrepance.

5. Za financiranje industrijalizacije so uporabili bankovce v veliko večjem obsegu, kakor je predvideval načrt.

6. Padajoča kupna moč denarja in s tem zvezan padec realne mezde sta zahtevala od širših ljudskih množic veliko večje žrtve, kakor jih je predvideval načrt.

7. Šele nadaljnja leta bodo pokazala, ali so bile investicije prvega petletnega načrta naložene gospodarsko pametno, ali so bila načela, po katerih je načrtna centrala gospodarila s kapitali, samovoljna, ali pa morejo prihajati v poštev kot nadomestilo tržnega mehanizma kapitalističnega gospodarstva.

8. Dokler kaže načrtno gospodarstvo USSR tako strašne in katastrofalne deficite v področju oskrbe prebivalstva s hrano in užitnimi dobrinami industrijske proizvodnje, ni podalo to gospodarstvo dokaza svoje prednosti.

9. Poedini realizirani investicijski načrti in poedini izvršeni načrti kosmate produkcije ne govorijo sami po sebi nič o storitveni možnosti načrtnega gospodarstva, ker ima načrtna centrala prosto izbero, kako naj uporablja narodnogospodarski kapital. Na koncu koncev je le en kriterij za delovanje narodnega gospodarstva: stopnja, kako so krite potrebe prebivalstva.

Da sovjetsko načrtno gospodarstvo ne izvršuje uspešno te končne naloge vsakega nacijonalnega gospodarstva, naglaša pisec tudi na drugih straneh svoje knjige. Tako na primer pravi na str. 11, da je proletarska revolucija odstranila v USSR vse ovire, ki bi utegnile stati izvedbi integralnega načrtnega gospodarstva na potu, »vendar pa ni imel doslej ruski proletarijat od tega poskusa nobene koristi. Gospodarstvo, ki pusti, da milijoni stradajo in celo umirajo od lakote, ne izvršuje za narod onega, kar mora izvrševati v interesu skupnosti.« Niti industrijsko delavstvo ni imelo dosedaj, po besedah Schweitzerja, od sovjetskega načrtnega gospodarstva nobene koristi. Kajti to gospodarstvo pospešuje neusmiljeno industrijalizacijo, pri tem pa stremi ta industrializacija predvsem iz militarističnih razlogov za razvojem težke industrije ter zanemarja doslej lahko industrijo, ki proizvaja predmete neposrednega konzuma. Taka industrijalizacija je zahtevala tudi od industrijskega delavstva velikanske žrtve, ne da bi mu dala to, kar delavstvo potrebuje za svoje življenje. Na str. 126—127 beremo: »Industrijalizacija ni bila financirana samo s prihranjenim in iz drugih panog vzetim kapitalom, ampak večinoma z izdajo novega denarja. Ta izdaja je bila inflacijske narave, ker je prekašala daleko rast blagovnega prometa. Kupna moč denarja je močno padla, dasi je petletni načrt predvideval njen dvig za 20% in sorazmerni dvig kvalitativne vsebine milijonskih številk finančnih načrtov. Pomanjkanje blaga, ki je postalo tradicijonalno, in inflacija sta vzrok draginje, ki je naravno morala na znani način vplivati tudi na izračunavanje lastnih stroškov. Ker pa so se mezde dvignile mnogo manj nego cene, je realna mezda padla, dasi bi se morala po načrtu dvigniti za 69 %. Iz vsega tega je razvidno, da je bila industrijalizacija na koncu koncev financirana v breme širših slojev prebivalstva z zmanjšanjem in podražitvijo njih preskrbe. Računski dobički, če tudi

predstavljajo prave dobičke, so le posledica tega padca življenjskega standarda prebivalstva. Seveda, je moralo prebivalstvo prinesti žrtve v interesu izgraditve industrije. Toda tudi tukaj je nastala popolnoma izredna razlika med tem, kar bi moralo biti, in tem, kar je. Vidimo, da v področju industrije ne more biti govora o realizaciji prvega petletnega načrta glede na njegove najbolj važne kvalitativne postavke.«

Ko so sestavljali drugi petletni načrt, so obetali, da bodo te razlike v njem izravnane in da se bo dvignila industrija, ki dela za neposredni konzum. Vendar pa niso bile že v načrtu samem predvidene velike spremembe razmerja med težko in lahko industrijo. Druga petletka predvideva namreč to-le spremembo razmerja med proizvodnjo produkcijskih sredstev (skupina A) in produkcijo užitnih dobrin (skupina B):

	1932.	1937.
Industrijska skupina A (težka industrija)	53.3 %	47.1 %
Industrijska skupina B (lahka industrija)	46.7 %	52.9 %
Skupaj	100.0 %	100.0 %

Schweitzer pravi glede teh številk to-le: »Ponovno razglašeni prenos težišča industrijske produkcije s težke industrije na lahko, kakor se vidi iz teh številk, prihaja do izraza v manjši meri, kakor bi bilo pričakovati. Zlasti so interesi deželne obrambe to, kar potiska v ozadje produkcijo užitnih dobrin« (str. 129 do 130). Toda pisec dvomi, da »bi se posrečilo kriti potrebe prebivalstva po užitnih dobrinah celo v obsegu, ki ga predvideva načrt. Kajti iz prejšnjih naših izvajanj vemo, da je bila tudi pri realizaciji prvega petletnega načrta od prebivalstva zahtevana veliko večja žrtev, kakor je bila predvidena« (str. 130).

Ker tvori kvalitativna stran sovjetske industrijalizacije najslabšo točko realizacije prve petletke, dodaja Schweitzer nekaj pripomb glede nad, ki jih polaga v tem oziru sovjetska vlada na drugi petletni načrt. Pisec pravi: »Zvišanje produktivnosti dela je za drugo načrtno petletje proračunano na 63 %, povprečno znižanje lastnih stroškov na 26 % in znižanje povprečnega nivoja cen na debelo na 35 %. Zvišanje slej ko prej skozi nezadostne kvalitete izdelkov se žal ne da izraziti s koeficienti. Načrt smatra, da so na tem polju neobhodno potrebni največji napori, zlasti z ozirom na bombaževine in platno, na vrste ruskega mila, ki so pod vsako kritiko slaba, na čevlje in dr. V tem pogledu upajo, da bodo v prihodnjem oskrbovali prebivalstvo z boljšimi kvalitetami mesa, z boljšimi klobasnimi izdelki, z visokovrednimi ribami in sl. Da pa v tem oziru zapuščajo stvari že v drugem načrtnem petletju štadij gole nade, je več kakor dvomljivo« (str. 131 — 132).

Da zaključim pregled Schweitzerjeve knjige, omenim še, da se je pisec dotaknil v njej tudi enega problema integralnega socijaliziranega načrtnega gospodarstva, ki je važen tako s praktičnega kakor tudi s teoretičnega stališča. To je namreč problem kontrole racionalnosti takega gospodarstva.

O tem problemu sem v svojem »Uvodu v ekonomsko vedo« (Ljubljana, 1933) ob priliki primerjave delne in popolne socijalizacije pisal tako-le: »Pri prvi funkcijonira še avtomatični mehanizem cen in dohodkov ter velja ne samo formalno in navidezno, ampak materijalno in stvarno vrednostna (denarna) kalkulacija. Pri drugi tega mehanizma ni več, dasi je navidezno v računske svrhe še ohranjen (kakor na pr. v sovjetskem gospodarstvu). Kajti v popolnoma socijaliziranem gospodarstvu ni več avtonomnih gospodarstev. Racionalnost gospodarstva bi se kontrolirala v njem ne s pomočjo mehanizma cen in vrednostne kalkulacije, temveč s pomočjo oblastvene regulacije in v bistvu naturalne kalkulacije. Formalno v računske svrhe ohranjene denarne cene bi igrale samo računsko, ne pa regulatorične vloge« (str. 111). V pripombi na str. 112. pa sem dodal: »... cene, ki se pri tem računajo, niso prave cene, marveč le formalne, od oblasti v računske svrhe določene navidezne cene. Z izgubo pravega mehanizma blagovnih cen, dohodkov, produkcijskih stroškov in rentabilnosti podjetij je izgubljen aparat, ki pomaga izbirati primerno sestavo in smotrene tehnične načine produkcije. Odpira se neomejeno polje za samovoljno dekretiranje formalnih cen in dohodkov, s tem tudi za izbiro sestave produkcije in načinov produkcije. Socijalistična oblast se rada loteva najmodernejših tehničnih metod (elektrifikacija, traktorizacija kmetijskih gospodarstev itd.). To se razjasnjuje s tem, da brez kriterija rentabilnosti ni mogoče dognati, ali je kaka tehnično najbolj dovršena metoda tudi gospodarsko najbolj primerna. Dosedaj torej ni rešen problem vodstva skupnega gospodarstva brez mehanizma pravih cen.«

Formalni, samo računski značaj cen v sovjetskem gospodarstvu naglaša tudi Schweitzer. V oddelku o »vrednotenju« piše: »V teoriji nauka o obratnem gospodarstvu smo vajeni, da označujemo le tržno vrednost kot pravo vrednost. Toda nastanek te vrednosti predpostavlja tržne stranke, ki so proste glede na sporazum o vrednosti, ki ga mislijo med seboj napraviti. O tem v USSR ne more biti govora že zaradi tega, ker ima država na blagovnem trgu monopolni položaj. Država diktira v bistvu cene, in celo ne, kakor bi se morda dalo misliti, po načelu, ki bi bilo adekvatno ideji socijalistično orijentiranega načrtnega gospodarstva, t. j. po načelu delovne vrednosti... Sedaj o uporabi takega načela v USSR še ne more biti govora. Načela državne politike cen smo razložili na drugem mestu in smo videli, da so ta načela orijentirana na generalno linijo stranke, t. j. sedaj morajo služiti industrijalizaciji. Iz tega razloga so nabavne vrednosti za kapitalske dobrine določene relativno prenizko (vendar le v primeri z inozemstvom še mnogo previsoko), za potrošne dobrine pa relativno previsoko, ker tu se išče, ali vsaj more iskati izravnava v kritju stroškov. Toda ta politika cen nima nič opraviti z iskanjem vrednosti. Cene se ne določajo zato, da bi izrazile vrednost, ampak zato, da se vodi politika. Politika cen služi

obenem zavedoma spremembi v razdelitvi narodnega dohodka. Če pa država v svoji industrijski razpečevalni politiki ne prihaja »na svoj račun«, tedaj ima država, ker sta država in gospodarstvo v USSR v bistvu eno in isto, »izvrstno« kompenzacijsko sredstvo v obliki davčnega vijaka, ki ga je še pred kratkim mogla poljubno navijati in tudi navijala pri individualističnem kmetijstvu. Posledice, ki nastajajo iz tega za presojo bilančnih vrednosti, leže na dlani. Bilančne vrednosti niso nobene vrednosti v strogem pomenu besede, ker niso izračunane po kakem sistemu. Načelo menjalne vrednosti ne funkcijonira. Kako drugo še ni stopilo na njegovo mesto. Nihče ne ve, kaj se bo godilo v tem oziru v bodoče. Načrtov za to, da se denar nadomesti s kako vrsto delovnega denarja in da se dobrine cenijo po več ali manj diferenciranem delu, ne manjka. S tem problemom so se bavili že starejši socijalisti Owen, Proudhon, Rodbertus in dr. V USSR so podali glede tega svoje ideje znani komunistični nacijonalni ekonomi kakor Strumilcin in Čajanov. Toda ta dela niso imela doslej še vpliva na gospodarsko računsko prakso. Zato so bilančne vrednosti slej ko prej zgolj računske količine« (str. 81).

S takimi »računskimi količinami« je možno v mejah oblastno določenih cen produkcijskih sredstev in gotovih izdelkov kontrolirati, ali krijejo poedini obrati produkcijske stroške. Vendar pa ne predstavljajo te samovoljne »računske količine« nobenega pravega pripomočka za dosego največje racijonalnosti celokupnega sovjetskega gospodarstva, t. j. največje, pri podanih naravnih in delavnih močeh dosegljive zadovoljitve potreb prebivalstva.

Aleksander Bilimovič.

Pozabljeno vprašanje.

Pri obravnavanju takozvanih slovenskih problemov, pa naj bo to na kateremkoli torišču, ima vsak avtor pred očmi in upošteva pretežno le osrednje slovensko ozemlje, predvsem ono bivše Kranjske. To opažamo prav povsod, začenši pri lingvistiki pa tja do socijološke in historične literature. Pri tem se vidi, da se obravnavajo vsa ta vprašanja kot splošno slovenska, dasi so v resnici samo pokrajinskega značaja in je zato tako gledanje problemov v njihovi širini odločno nekritično, dasi so izsledki sami na sebi morda popolnoma točni.

Vse premalo se upošteva, da tiči slovenski narod po svoji geografski legi na sečišču severa in juga, vzhoda in zahoda, da so segali preko našega narodnega ozemlja vsi mogoči kulturni, verski, gospodarski in kot posledica vsega tega tudi pravni vplivi. Do konca svetovne vojne smo bili morda vprav zaradi nesrečne zemljepisne lege Slovenci razbiti na štiri upravna ozemlja, katerih meje so bile zarisane že globoko v zgodovini. To pa je povzročalo

kot nujno posledico to, da smo se Slovenci v teh različnih pokrajinah tudi v marsičem različno razvijali in da nas je družil pravzaprav le jezik. Šele Jugoslavija je Slovence, ki so ji pripadli, združila vsaj v okviru te države v enotno ozemlje, s čemer je bila podana osnova za nadaljnji razvoj vseh Slovencev v isti smeri. Vkljub temu pa je bilo teh sedemnajst let mnogo prekratka doba, da bi mogla zabrisati vse posebnosti in tipičnosti ter razlike, ki obstoje v življenju osrednjih in takozvanih teriternih Slovencev, zlasti severnega dela Štajercev, posebno Dravskega polja, Haloz in Slovenskih goric. Razmere so tod tako izrazito svojstvene in se razlikujejo povsem od razmer po drugih slovenskih pokrajinah, da naravnost začudujejo in pomenjajo pravo odkritje za človeka, ki je vajen meriti vsa slovenska vprašanja z ozkega stališča osrednjih Slovencev. Zaradi tega pa niso te svojstvene razmere prav nič manj »slovenske«: saj zadevajo v prvi vrsti avtohtonega slovenskega kmeta in slovenskega kmetskega proletarca, zlasti viničarja in oferja. Sedanji življenjski položaj prebivalcev tega ozemlja je oblikovala zgodovina dolga stoletja, ko so bili štajerski fevdalci in veliki samostani neomejeni gospodarji zemlje in ljudi. Ta fevdalna razmerja so trajala skoro do konca svetovne vojne, svojo juridično lastnino na zemlji pa so njeni bivši gospodarji ohranili še danes.

V tem oziru se torej že kaže različnost življenjskih pogojev v severni Štajerski od onih v drugih slovenskih pokrajinah. V najširšem smislu je to ozemlje etnografsko zelo malo raziskano. Niti sedanje življenjske razmere niso izčrpno opisane, zgodovinski podatki so vsebovani le v raztresenih monografijah, običajno pravo je sploh neraziskano itd., čeprav je tu odprto polje za sistematično delo socijologa v najširšem smislu, od nacijonalnega zgodovinarja pa vse do praktičnega jurista.

Slovensko kmetsko prebivalstvo omenjenih štajerskih okolišev so ali kmetje, ki so lastniki zemlje in jo sami obdelujejo, ali pa izraziti kmetski proletarijat brez zemlje, to so viničarji in oferji. Medtem ko se kmetje-posestniki po svojem socijalnem, gospodarskem in pravnem položaju ne razlikujejo bistveno od svojih stanovskih sovrstnikov drugod po Sloveniji ali celo v vseh alpskih deželah, so viničarji in oferji posebna izrazitost štajerskih vinorodnih krajev in zaslužijo vso pozornost. Ne le, ker živijo v najbednejših razmerah in ker jih je obča državna socijalno-zaščitna zakonodaja kratkomalo prezrla, ampak še predvsem zaradi svojega posebnega pravnega položaja. Tako viničarji kakor oferji so poljedelski delavci brez lastne zemlje, ki žive še v kolonatnem razmerju do gospodarja vinogradnika oziroma zemljiškega posestnika. Razlika med obojimi je ta, da so viničarji kvalificirani vinogradniški delavci, medtem ko so oferji poljski delavci na drugi poljedelski zemlji in brez kvalifikacije. V splošnem pa se odnosi in pravna razmerja obojih do svojih gospodarjev vsaj po običajnem pravu ne razlikujejo. S pozitivnimi normami je le deloma in še to pretežno socijalno-zaščitno urejen samo pravni položaj viničarjev, ne pa tudi oferjev,

verjetno iz razloga, ker je viničarjev mnogo več, po približni cenitvi okoli 24.000.

Socijalni in tudi pravni položaj tega dela Slovencev je v naši socijalni književnosti ter v naši pravni teoriji popolnoma pozabljeno vprašanje, dasi je s tem tem ljudem storjena velika in nezaslužena krivica. Tudi naša pravna praksa se s temi problemi vse premalo bavi in podreja vsa ta razmerja, dasi so izrazito svojepravnega značaja, kratkomalo določbam občnega državljanskega prava. S tem je potrjena uvodna ugotovitev, da je vsa pozornost posvečena preveč osrednjemu slovenskemu ozemlju, kjer se na drobno razpravljajo še tako majhni problemi, medtem ko se vprašanja oddaljenejših pokrajin, čeprav živo režejo, zanemarjajo mnogo preveč.

Če se hočemo omejiti samo na ugotavljanje teh problemov s pravnega stališča, se odpira tu široko polje za raziskovanje pravno zgodovinskih komponent, ki so dovedle do današnjega stanja, za sistematičen pregled pozitivne zakonodaje, in končno, kar se mi zdi najbolj važno, za ugotovitev veljavnega običajnega prava. To običajno pravo je v krogih praktičnih juristov, tudi onih, ki vrše svojo prakso na tem ozemlju, premalo znano, dasi je edino merodajno za pravilno presojo. Praksa se na to običajno pravo več ali manj ne ozira in uporablja nepravilno le preveč pogosto občno državljansko pravo. Glede na dejstvo, da gre pri teh kolonatnih razmerjih za izrazito svojepraven značaj, ni mogoče uporabljati zlasti določb o službeni pogodbi.

Štajerskim vinorodnim krajem dajejo viničarji popolnoma drugačen značaj, kakor ga imajo drugi vinorodni kraji na Slovenskem. Kar je n. pr. na Dolenjskem pravilo, da je namreč posamezni kmet lastnik vinograda in da ga sam tudi obdeluje, je to v štajerskih goricah skoro izjema. Štajerski lastniki vinogradov so v velikem odstotku meščani iz Maribora, Ptuja in Gradca ali pa veliki avstrijski samostani, zlasti admontski V manjšem delu so lastniki vinogradov podeželski večji posestniki, ki pa imajo tudi svoje viničarje in šele v zadnji vrsti imamo male posestnike, ki okopavajo sami svoje vinograde. Ista slika se pokaže tudi z obratne strani, ako poudarjamo ponovno izredno visoko število viničarjev, ki jih je kakor omenjeno okoli 24.000. Točni statistični podatki o posestnih razmerah niso znani in tvorijo tudi sami zase važno poglavje, ki bi ga bilo treba čimprej načeti.

Položaj viničarjev je uredila štajerska deželna vlada že z deželnim zakonom z dne 2. maja 1886 d. z. št. 26 in z dne 1. junija 1898 d. z. št. 51. (Manzova izdaja noveliranega o. d. z. omenja ta zakon kot posebno zakonito ureditev službenih pogodb.) Te določbe so veljale vse do leta 1928, ko je pretežno socijalno zaščitne norme glede viničarjev vzakonila bivša mariborska oblastna skupščina z uredbo o viničarskem redu (kratko imenovana viničarski red), ki jo je izdala dne 20. julija 1928 na podstavi člena 64 zakona o oblastni in sreski samoupravi v zvezi z zakonitim pooblastilom čl. 362 fin. zak. za leto 1928-29. Viničarski red derogira

izrečno po štajerski deželni vladi izdane zakonite določbe in predstavlja tako sedaj edini pozitivni pravni vir za presojo viničarskega pravnega položaja. Kakor že poudarjeno, ima viničarski red izrazito socijalno zaščitno tendenco, ki pa tudi ni popolna, ker ni n. pr. določb o zavarovanju, na drugi strani pa vsebuje tudi privatnopravne določbe, toda le v zgoščeni obliki, tako da je v mnogočem še vedno prepuščeno običajnemu pravu, na katerega se sicer viničarski red tudi izrečno sklicuje.

Glede oferjev ni pozitivnih zakonitih določb, njihovo običajno pravo je pa še mnogo manj znano kakor viničarsko. Tudi javnopravno so oferji še na slabšem, ker imajo viničarji n. pr. svojo strokovno organizacijo za zaščito svojih interesov, nadalje viničarske komisije v spornih vprašanjih glede službenega razmerja, medtem ko so oferji popolnoma nezaščiteni.

Namen teh vrstic nikakor ni bil, da bi podali obsežnejšo pravno sliko zlasti viničarskih razmerij, ampak le opozoriti na problematiko tega po krivici pozabljenega vprašanja. Vsekakor je potrebno, da se tudi v naši, zlasti pravni literaturi, prične to vprašanje vsestransko in sistematično obdelovati, ne samo da se ohrani kot neka zanimivost v njej, ampak tudi da se spoznajo globji in končni vzroki težkega socijalnega položaja tega dela Slovencev.

Dr. Stojan Pretnar.

Književna poročila.

Dr. Lapajne Stanko: Contribution à une Union slave de Droit international privé en matière de contrats.

Pod tem naslovom je izšla v zadnji številki za l. 1934 pariške Nouvelle Critique Revue de Droit international in sedaj tudi v posebnem odtisku 24 strani obsegajoča razprava univ. prof. dr. Lapajneta. Predmet razprave je eden najtrših orehov s področja mednarodnega zasebnega prava, namreč kolizijske norme, ki naj odmejujejo pri sklepanju mednarodnih pogodb kolidujoče pravne rede. N. pr. kadar skleneta pogodbo državljana raznih držav, ali državljana iste države, pa ne v svoji domovini, ampak izven nje, in si nasprotujejo pravni redi v določbi, glede katere nastane spor med njima. Dasi se sklepajo take pogodbe uro za uro v tisoč primerih, se internacijonalisti niso do danes zedinili na merodajni pravni red. Težave so tolikšne, da so zaenkrat resignirali, odkriti iskano kolizijsko normo za vse v mednarodnem pravnem prometu možne pogodbene tipe in da se omejujejo, jo dognati za najbolj praktično kupoprodajno pogodbo (gl. delo strokovnih kongresov na Dunaju l. 1926, v Lozani l. 1927, v Haagu l. 1928). A tudi glede te še ni zadovoljivega uspeha, tako da pride ponovno na spored sedme haaške konference za mednarodno zasebno pravo. Z iskano kolizijsko normo se bodo morali baviti tudi slovanski internacijonalisti, ki so l. 1933 v Bratislavi sklenili, da predlože II. kongresu pravnikov slovanskih držav (l. 1936) načrt popolnega kodeksa za vse slovanske države enotnih kolizijskih norm. Prof. Lapajne je član redakcijske komisije in skuša v navzočni razpravi, z nekaj izvirnimi mislimi pripomoči k rešitvi,

ves svet zanimajočega, problema. Razprava je potrebna tem bolj, ker tudi poljski zakon z dne 2. avgusta 1926, št. 581 in nač. čsl. drž. zak. iz l. 1931 — dasi uzakonjujeta najboljše, od doktrine doslej dognane kolizijske norme — glede kolizijske norme za mednarodno pogodbeno pravo ne soglašata popolnoma, in ker ima avtor tudi glede nekaterih soglašajočih določb dvome o njih pravilnosti.

Avtor predlaga predvsem razbremenitev področja zagonetne kolizijske norme. Kolizijska norma naj ne velja za vse spore, ki morejo nastati v zvezi s sklenjeno mednarodno pogodbo, marveč le za one, ki so kontraktualnega značaja.

1. Zato naj se izločijo in pridelijo področjem pristojnejših kolizijskih norm vsi zahtevki in vsa upravičenja, ki nastanejo enemu pogodbeniku iz kršitve mednarodne pogodbe po drugem. Vsi ti zahtevki in upravičenja so res v zvezi s sklenjeno pogodbo, a niso pogodbene narave, ampak, po poglobitvi v njih bistvo, odškodninske (v širšem smislu besede). Odškodninske narave so, ker predpostavljajo (kakor civilnopravni delikti) škodo, protipravno dejanje (nehanje) in vzročno zvezo med njima; le krivda pri njih ni nujna, kar ne odloča. Zato naj velja zanje, kakor velja za delikte lex loci delicti commissi, lex loci laesionis. Avtor dokazuje tak odškodninski značaj: a) pri tzv. izpolnitvenih zahtevkih, nastajajočih iz neizpolnitve pogodbe ob dogovorjenem času, ker mora nezvesti pogodbenik prestirati poleg izpolnitve časovni interes n. pr. zamudne obresti; b) pri jamčevalnih zahtevkih iz hibne izpolnitve pogodbe (odškodninski značaj a. redhibitoriae, quanti minoris in dr.); c) pri odstopnem upravičenju, ki ga dajejo moderne zakonodaje za vse vrste pogodbene nezvestobe. V nasprotju k izpolnitvenim in jamčevalnim zahtevkom, ki spadajo k sredstvom (materijalnopravne) sodne zaščite, spada to odstopno upravičenje k sredstvom samozaščite. A po avtorjevem mnenju je indicirana za vso materijalnopravno zaščito v mednarodnem pravnem prometu uporaba legis loci laesionis; č) ista lex loci laesionis naj velja za mednarodno zastaranje, zlasti za dolgost zastaralnih rokov, ki je zelo različna po pravnih redih raznih držav (tudi za tožbene zahtevke iz kršenih pogodb). Ako pridenemo vsem tem posledicam kršene mednarodne pogodbe še pristne odškodninske zahtevke, ki spremljajo prej navedene ob vsaki krivdni pogodbeni nezvestobi, in ako uvažujemo, da nastaja največ sporov vprav zaradi neustreznih izpolnitev, postane razbremenitev področja iskane kolizijske norme prav izdatna. Lex loci laesionis, ki jih prevzame, je identična z lex loci solutionis (contractus), t. j. s pravnim redom kraja, kjer bi bila morala biti pogodba izpolnjena, a ni bila ali ne v redu.

2. Drugo razbremenitev zahteva avtor pri tzv. lokalnih izpolnitvenih modalitetah. Videli smo, da so konflikti pravnih redov možni glede izpolnitvenega kraja, izpolnitvenega časa in dr. Niso pa možni glede pojma poslovnega lokala na kraju izpolnitve ali glede pojma poslovnih ur na istem kraju. Zakaj ne? Zato, ker gre tu za čisto podrobne pravne norme, ki so s krajevnimi razmerami v tako tesni zvezi, da jih ne urejuje in ne more urejevati nobena druga zakonodaja, nego lokalna. Lokalni zakonodavec ima takorekoč zakonodavni monopol glede njih, s katerim izključuje od uporabe v mednarodnopravnem prometu vsaktero drugo zakonodajo. Poleg poslovnega lokala in poslovnih ur šteje avtor k predmetom lokalne zakonodaje še dolgo vrsto drugih:

praznike, respektne dneve (kjer jih še poznajo), novi ali stari stil koledarja, zimski ali letni čas, novec, kadar ima enako ime, a različno vrednost v raznih državah, mero in težo v sličnih okolnostih, odpovedne in izpraznitvene roke in termine, določbe modernih kolektivnih pogodb, določbe moratorijev, končno razne zakonite surogate izpolnitev n. pr. sodno položbo. Ob uporabi tega lokalnega pravnega reda se področje iskane kolizijske norme razbremeni dalje v dosti širokem, doslej komaj opaženem obsegu. Seveda je tudi ta krajevni pravni red identičen z lex loci solutionis (contractus).

Kolikor preostane področja za kolizijsko normo mednarodnega pogodbenega prava, svetuje avtor, naj ga obvladuje tradicijonalna lex loci actus (contractus), ki so jo učili že statutarji in je še uzakonjena v mnogih zakonikih (vseh jgsl.). Za njo sta se izrekla v načelu tudi polj. zak. in čsl. nač. Le izjemoma jo zapostavljata za lex domicilii communis pogodbenikov. Avtor meni, da taka specijalna kolizijska norma v prid lex domicilii communis ni potrebna: prvič, ker najčešče soglaša z lex loci actus, drugič, ker se da posneti volji strank, torej avtonomni določitvi pravnega reda, kateri gre vedno prednost pred zakonito določitvijo. Kadar pa izjemoma pogodbenika nista imela v mislih pravnega reda, veljajočega na njiju domovališčih, in ta pravni red tudi ne soglaša z lex loci actus, tedaj avtor uporabe legis domicilii communis sploh ne odobrava. Zgled: če prideta dva naša emigranta, ki sta še Jugoslovena, čez poletje v staro domovino in skleneta tukaj pogodbo, je primerneje, da se presoja ta pogodba lege loci actus, ki je identična z lex nationalis communis, kakor če bi se uporabila nanjo inozemska lex domicilii communis. Avtor brani torej kot splošno in izključno lex causae mednarodnega pogodbenega prava — legem loci actus (contractus); izjemi za presojanje pogodbene sposobnosti strank in oblike pogodbe se razlagata iz posebnih (znanih) razlogov in ne veljata le za pogodbena, ampak tudi za druga prava n. pr. oporočno, zakonskoimovinsko, posvojno in dr.

Kar spravlja legem loci actus (contractus) v mednarodni praksi na slab glas, je njena preenotna uporaba. Praksa uporablja namreč na vse mednarodno pogodbeno razmerje, na njega nastanek, življenje in prestanek samo eno lex loci actus: včasih pravni red kraja sklenitve, češče (zlasti nemška praksa) oni kraja izpolnitve pogodbe. Taka enotnost je umestna le, kadar sta kraja sklenitve in izpolnitve v območju istega pravnega reda, kar je v mednarodnem prometu redko. Češče sta vsak v območju drugega pravnega reda, in se (ob sklenitvi) celo ponudba sprejema pod veljavo druge lex, nego je bila stavljena, ali (ob spolnitvi) dobava prestira pod drugo lex, nego jo prevzame pridobilec. Še zamotanejši postane primer pri dvostranski zavezujočih pogodbenih razmerjih, kadar veljata za obojestranski izpolnitvi različna izpolnitvena kraja, vsak v drugem pravnem območju. Avtor brani načelo, da je treba uporabiti toliko leges locorum actus, kolikor je krajev sklenitvenih ali izpolnitvenih aktov; seveda le, kadar se vsebina teh leges v relativnih določbah med seboj razlikuje. Zato razlikuje avtor: področje legis loci stipulationis od onega legis loci solutionis; področje legis loci offerendi od onega legis accipiendi; področje legis loci tradendi od onega legis loci acquirendi; pri dvostranski zavezujočih pogodbenih razmerjih z različnima izpolnitvenima krajema področji legis loci solutionis za izpolnitev na enem in na drugem kraju. — Za sklenitveni akt veljaj lex loci stipulationis;

za izpolnitveni lex loci solutionis. Nekaj medsebojnega vplivanja obeh leges ostane: pogodba, nedopustna lege loci solutionis, ne more biti veljavno sklenjena, dasi bi bila dopustna lege loci stipulationis; v drugo roko določa lex loci stipulationis, poleg drugih pravnih učinkov, če jih ne določita pogodbenika sama, zakoniti izpolnitveni kraj, in z njim implicite legem loci solutionis. — Razlikovanje področij legis loci offerendi in accipiendi postane potrebno zlasti pri pogodbah na distanco, ako se ponudba stavlja in sprejema v območjih različnih pravnih redov, torej za vprašanja: koliko časa ostane oferent vezan na svojo oferto; more-li akceptant preklicati akcept še po odpravi; po kakem pravnem redu je treba presojati hibe in omejitve (pogoje, roke, naloge) poslovne volje enega ali drugega? Kako neprimerno bi bilo, uporabiti eno samo lex loci stipulationis in presojati bodisi oferto lege loci accipiendi, bodisi sprejem lege loci offerendi! Kako zelo bi trpela ravnopravnost obeh strank! Tudi bi se moral zakonodavec odločiti za eno štirih teorij o nastanku pogodbe na distanco (izjavno, odpravno, dospetno ali doznatno; polj. in čsl. zakonodavec sta se odločila, a vsak v drugem smislu). Po avtorjevem mnenju se da uzakoniti in prebivalstvu vsiliti vsaka teh teorij, a pojmovno pravilna ni nobena, ker nastanek pogodbe in z njim čas in kraj sklenitve niso nič realnega, ampak nekaj zamišljenega in konstruiranega, v notranjedržavnem prometu kakor v mednarodnem. Zato je edino pravilno: posamezno presojanje obeh teh elementov sklenjene pogodbe, vsakega po pravnem redu kraja, kjer se zgodi. — Vse povedano velja analogno za spolnitveni akt, ki sestoji iz izročitve in pridobitve (prevzema) dobave, kadar ležita kraja izročitve in pridobitve v območjih raznih in različnih pravnih redov. Tudi tukaj so možne n. pr. hibe in omejitve izpolnitvene volje, in nikakor ne gre, presojati hibe in omejitve, ki so se pripetile enemu izpolnilcu ali so bile od njega pristavljene, po pravnem redu kraja izpolnitve drugega izpolnilca!

Avtor utemeljuje potrebo razkrojitve legis loci actus (contractus) s civilističnimi argumenti. Ne samo sklenitveni akt, ampak tudi izpolnitveni predstavlja pogodbo civilnega prava. Za veljavnost izpolnitvenega akta je namreč treba istih elementov, kakor za veljavnost sklenitvenega: sposobnosti strank (dobavne in pridobitne, ki sta pa najčešče podani že s sklenitveno sposobnostjo; izjema: če je bil pogodbenik, ki je veljavno sklenil pogodbo, po sklenitvi preklican); dalje izpolnitvenega sporazuma (ki ga ni n. pr. v primeru § 1416, zaradi česar vsebuje to določilo dopolnilno normo); izjavo in brezhibnost sporazuma in končno dopustnost izpolnitve (ta dopustnost se, kakor smo že videli, ne krije vedno z dopustnostjo ob času in na kraju sklenitve). Če ležita kraja stavljene in sprejete ponudbe v območjih raznih in različnih pravnih redov, se pripeti tudi tu, da dovoljuje pravni red oferenta (klienta), obljubiti nekaj (quotam litis), kar zabranjuje pravni red oblata (odvetnika) temu, da sprejme. Slično more pravni red upnika, po sklenitvi veljavne posojilne pogodbe, upniku prepovedati, vzeti dogovorjene obresti, ki jih je med tem proglasil za oderuške; okolnost, da dovoljuje pravni red dolžnikov plačilo takih obresti, ne omogoča veljavnosti izpolnitvenega akta. V vseh teh primerih je treba presojati vsakega elementov sklenitvenega in izpolnitvenega akta izolirano, vsakega po lastni lex loci actus. Kadar gre za vprašanje dopustnosti (možnosti) pa je treba uporabiti kumulativno: pri sklenitvenem aktu legem loci offerendi in accipiendi; pri izpolnitve-

nem: legem loci tradendi in acquirendi. Eden kakor drugi akt postaneta torej neveljavna, čim se protivi veljavnosti le eden kumulativno uporabljenih pravnih redov. To tudi ustreza našemu pravnemu čutu.

Nevšečna posledica razkrojitve legis loci contractus (uporabe več legum loci actus) na isto mednarodno pogodbeno razmerje je zgolj ta, da postanejo mednarodne pogodbe redkeje perfektne ozir. češče neizpolnive ali neveljavne, kakor če bi odločal en sam pravni red. A naloga prava ne more biti, pospeševati promet na nepraven način. Opisana nevšečnost se da pri mednarodnih pogodbah odstraniti z dogovorom pogodbenikov na merodajni pravni red, vsaj v vseh tistih pogledih, v katerih želijo jasne pravne situacije z ozirom na nasprotujočo si vsebino kolidujočih pravnih redov. Previdni izvozniki in uvozniki se drže tega nasveta od nekdaj, vpostavljajoč v pogodbe razne klavzule, kakršnih je izobrazila mednarodna trgovina celo vrsto (»cif.«).

Polj. zak. in čsl. nač. poznata poleg generalne kol. norme (legis loci actus resp. domicilii) več specijalnih za posebne tipe mednarodnih pogodb: borzne in tržne, za pogodbe o nepremičninah, najemne in zakupne pogodbe, službene in delovršne, za pogodbe, ki se sklepajo v množicah z enako vsebino (kopičene, gomiljene), končno za kupoprodajo premičnin incl. delodobavno pogodbo. Vseh teh specijalnih kol. norm v tem izvlečku ni moči navesti. Za pogodbe o nepremičninah naj velja n. pr. lex rei sitae, za kupoprodajo premičnin lex domicilii venditoris (kraja prodajalne). Razlika med polj. zak. in čsl. nač. je v tem, da odreja čsl. nač. uporabo specijalnih kol. norm le podredno »kadar se ne upirajo važni razlogi« (neg.), »kadar je pričakovati (od pravnega reda, indiciranega po specijalni kol. normi) pametno ureditev pravnega razmerja« (poz.). Avtor se bavi podrobno z vsemi spec. kol. normami in prihaja do zaključka: da so ali preproste aplikacije pravilno razumljene in uporabljene lex loci contractus ali da izhajajo od njih indicirani pravni redi iz jasne volje pogodbenikov, torej iz avtonomne določitve strank, ki ji gre vedno prednost pred zakonito odreditvijo. Nekaj teh specijalnih kol. norm. pa je po avtorjevem mnenju tudi nepravilnih: Pri pogodbah o nepremičninah spada pod področje legis rei sitae le modus acquirendi (incl. oblika tabularne listine), ne tudi titulus, vsaj ne nujno. Pri kupoprodajah premičnin je izjemoma (kadar poišče prodajalec, njegov agent kupca) umestnejša uporaba legis domicilii emptoris, kakor so to že ugotovili razni strokovni kongresi. Iz vseh teh razlogov se izreka avtor zoper potrebo vsakterih specijalnih kol. norm.

Potem ko je avtor podprl mnogo svojih trditev še s citati iz literature in judikature raznih držav, dalje z resolucijami uvodoma citiranih strokovnih kongresov, neuradnih in uradnih, nasvetuje slovanskim državam za mednarodno pogodbeno pravo uzakonitev sledečih kol. norm:

1. Veljavnost pogodbe, sklenjene med navzočnimi, se presojaj (razen pogodbene sposobnosti in oblike) po pravnem redu kraja, kjer je bila pogodba sklenjena.

2. O veljavnosti pogodbe med odsotnimi odločaj (razen o pogodbeni sposobnosti in obliki), če sta bila izjavljena ponudba in njen sprejem v območju istega pravnega reda, ta pravni red.

3. Če izhajata, pri pogodbi med odsotnimi, ponudba in sprejem iz območij raznih in različnih pravnih redov, se presojata vsak po pravnem

redu kraja, kjer je bil izjavljen. Pogodba postane veljavno sklenjena le tedaj, če izhaja njena veljavnost iz obeh pravnih redov.

4. Iz pogodbe izvirajoče obveznosti in drugi pravni učinki se ravnajo, kolikor jih ne določita pogodbenika sama: v primeru 1. po pravnem redu kraja, kjer je bila pogodba sklenjena, v primeru 2. po pravnem redu, skupnem krajema ponudbe in sprejema. V primeru 3. osnuje pogodba le tiste obveznosti in pravne učinke, ki izhajajo iz soglasnih določb pravnih redov na kraju ponudbe in sprejema.

5. Izpolnitev pogodbe se ravnaj (razen izpolnitvene sposobnosti), če ležita kraja sklenitve in izpolnitve v območju istega pravnega reda, po tem pravnem redu; če ležita v območju raznih in različnih pravnih redov, po pravnem redu kraja izpolnitve. Po tem pravnem redu se naj presojajo zlasti izpolnitveni sporazum, možnost in dopustnost izpolnitve, krajevne izpolnitvene modalitete in izpolnitveni surogati.

6. Pogodba, ki je neizpolniva (nemožna ali nedopustna) po pravnem redu kraja izpolnitve, se tudi skleniti ne da veljavno.

7. Če kraja izpolnitve nista enaka za oba pogodbenika in ležita v območju raznih in različnih pravnih redov, je treba uporabljati določila pod 2. in 3. analogno. Prav tako, če ležita kraja izročitve (dobave) in pridobitve (prevzema) iste pogodbene činitve v območju raznih in različnih pravnih redov.

8. Pravne posledice iz kršitve mednarodne pogodbe, zlasti izpolnitveni, jamčevalni in odškodninski zahtevki in odstopno upravičenje, se ravnajo po pravnem redu kraja, kjer je bila pogodba kršena. **Ur.**

Dr. von Heutig Hans: Die Strafe. Ursprug, Zweck, Psychologie. Deutsche Verlagsanstalt Stuttgart-Berlin 1932. Str. 262.

Kdor v današnji dobi napiše debelo knjigo o kazni, ki se je o njej pisalo že stotero knjig, ta misli, da ima v tem pogledu kaj posebnega, novega povedati. Podnaslov kaže, kaj je pisatelj hotel. Polovica knjige je posvečena zgodovini kazni. Tu je mnogo zanimivih podrobnosti nanizanih, zlasti iz najstarejše dobe človeštva. Tudi srednji vek je še bogat pestrih slik glede kulturnega pojmovanja o kazni, zlasti iz Srednje Evrope. Avtor je čudovito načitan, samo za Slovane ne ve povedati skoraj nič. Edini vir v tem pogledu mu je Grimm, po katerem je posnel, da je dajal »der Kärntner Bauer dem neuen Herzog einen leichten Backenstreich« (str. 87), kar spravlja v zvezo z idejo, da naj se odbije ali odvrne od vojvode zla usoda, in pa Wutthe »Deutscher Volksaberglauben«, ki stvarno govori tudi o alpskih Slovencih, dasi tega ne priznava. Nadaljnji del knjige govori o miselni uvrstitvi kazni, ki pa v resnici ni nič drugega nego prikaz različnih teorij od »Kantove« do »moderne« šole. Svojo teorijo označuje Heutig tako, da mu je kazensko pravo »ein künstlich gesetzter Vorgang sozialer Auslese« (str. 191). Pod tem vidikom, ki pa je bolj iskan kot jasen, razglablja o kazenskih sredstvih smrtne kazni, šibanja, sterilizacije, deportacije, kazni na prostosti, denarne in častne kazni, šteje pa med kazenska sredstva nepravilno tudi »pridržbo radi očuvanja« (Sicherungsverwahrung), to je prav tisto očuvalno odredbo, ki jo je Karl Stooss predlagal, kajti baš njega hvali kot izumitelja tega pravnega instituta. V poslednjem oddelku, naslovljenem »Wandel und Ankunft der Strafe« očita državnemu kazenskemu pravu, da je zapalo »brutalizaciji« (stran 284), zagovarja pri »kronično kriminalnih« tipih deportacijo, sicer pa

omejitev osebne prostosti v odprtih ali polodprtih zavodih (str. 286) po ameriškem vzorcu. — Heutig se je izkazal po tej knjigi kot pristaš »moderne«, ki snuje svoje načrte za bodočnost kazenskega prava iz zgodovine. Knjiga ni nezanimiva, toda razvoj časa je krenil v avtorjevi domovini v čisto drugo smer. **Dr. Dolenc Metod.**

Dr. Žilić Franjo i dr. Šantek Miroslav: Zakon o sudskom vanparničnom postupku. Tipografija, Zagreb, 1934. Str. 801. Cena 120 Din.

Marljivost nekaterih piscev je izredna, poslužijo nam s tolmačem, še preden stopi komentirani zakon v veljavo. To kaže, da je med našim pravništvom vendar mnogo dobre volje, provesti sodno pravno reformo navzlic temu, da jo nekateri napadajo in ji očitajo napake, ki pa ne zadevajo vselej jedra in bistva, marveč zgolj posameznosti. Tudi naznanjena knjiga se je uvrstila z uspehom med komentarje, ki naj raztolmačijo novo pravno stanje, naj pokažejo na razlike nasproti prejšnjemu in naj pomagajo preko tistih opasnih čeri, ki jih postavlja pravilni razlagi konservativnost pravniškega mišljenja.

Naznanjena knjiga komentira poleg zakona o nepravdnem postopku še uvodni zakon k le-temu, poleg tega pa prinaša zakon o fidejkomisih z obrazloženjem, uredbo o sodnih depozitih z novelo, pravilnik o vodstvu sodnega zadružnega registra zadrug, osnovanih po zakonu o poljedelskem kreditu, zakon o ustanovah s pravilnikom in končno zakon o državnem pravobranilstvu. Težišče nove knjige sta tedaj oba zakona o nepravdnem postopku.

Tu se mora avtorjema priznati, da se nista omejila zgolj na eksegezo pravnih norm. Podčrtati je treba zato, da dajeta vedno in povsod tudi teoretična izvajanja tako o bistvu nepravdnega postopka samega kakor tudi o posameznih normiranih institutih. To je bilo potrebno, saj je prekoračil nepravdni postopek z novim zakonom pri nas sedaj na celem ozemlju tiste meje, ki so bile začrtane nekoč onemu sodniškemu udejstvovanju, ki je bilo nazivano officium nobile iudicis. V nepravdnem postopku danes namreč sodnik ne sodeluje le takrat, kadar se ustanavljajo zasebnopravna razmerja, njegova nadaljnja naloga ni zgolj v tem, da takšna pravna razmerja tudi pospešuje. Zato je bilo dobro, očrtati med razlago poedinih pravnih določb tudi teoretične osnove, ki naj kažejo pot za pravilno pojmovanje tamkaj, kjer se razlaga piscev neha.

Vsebina komentarja je zelo bogata, poleg lastnih razlaganj piscev obsega tudi sodne odločbe, ponajveč dunajskega in zagrebškega najvišjega sodišča. To se deloma sklada z osnovo knjige, ki se bavi manj s poprejšnjo pravno ureditvijo v bivšem srbskem delu države. Ni dvoma, da bo služila v veliki meri nepravdnemu sodniku, zato jo tudi najtopleje priporočamo. **Dr. Rudolf Sajovic.**

Dr. Žilić Franjo i dr. Šantek Miroslav: Zakon o javnim bilježnicima (notarima). St. Kugli, Zagreb, 1934. Str. 313.

V tej knjigi so zbrani vsi predpisi, ki urejajo razmerje javnih beležnikov: zakon o javnih beležnikih z vsemi novelami, pravilnik k temu zakonu, predpisi o tarifi javnih beležnikov, uredba o ustanavljanju števila in sedežev javnih beležnikov, predpisi o protestnih registrih in o praznikih v smislu meničnega in čekovnega zakona in končno še nekatere določbe, ki izpopolnjujejo imenovane zakone in uredbe. Število sodnih odločb k

posameznim zakonitim določbam je precejšnje, poleg tega pa razlagata pisca važnejša mesta in jih pojasnjujeta tudi obširneje. Tako n. pr. razpravljata podrobno o področju javnih beležnikov, o pogojih za dosego mesta javnega beležnika, o javnobeležniških spisih in njih izvršljivosti, o poslih javnih beležnikov kot sodnih komisarjev in še na mnogih drugih mestih. Skratka, prav uporabna knjiga, s kakršno se stavlja v promet zopet tip poznanih nam praktičnih zakonskih izdanj. **Dr. R. S.**

Dr. Žilić Franjo in dr. Šantek Miroslav: Uredba o zaštiti zemljoradnika s pravilnicima. St. Kugli, Zagreb, 1935. Str. 465. Cena 120 Din.

Obseg te tretje knjige naših piscev je mnogo obširnejši kakor kaže naslov. Priobčeni so namreč vsi zakoniti predpisi, ki urejajo zaščito poljedelcev, dalje pa tudi predpisi o zaščiti denarnih zavodov in o njih sanaciji, kakor tudi ostalih gospodarskih podjetij. S to knjigo sta podala pisca zbirko, ki je manj komentirana z odločbami, saj so izreki naših kasacijskih sodišč o tej pravni materiji še maloštevilni, pač pa tolmačita v znatnejši meri in precej obširno zbrane uredbe. Največjo pažnjo sta posvetila naravno uredbi o zaščiti poljedelcev, tu sta se mogla poslužiti in razgledati tudi po drugi domači pravni literaturi. Nekatere zakonite določbe pojasnjujeta nad vse podrobno, tolmač k prvim trem paragrafom uredbe o zaščiti poljedelcev obsega nad 80 strani. Ne bo dosti primerov, ki se utegnejo pojaviti v praksi, da bi tu ne bili raztolmačeni. Na drugi strani pa nudi knjiga zaključeno zbirko doslejšnjih uredb, izdanih v svrho ozdravljenja našega narodnega gospodarstva, ker lajša neprimerno razgled po tem zelo zamršenem zakonodajstvu. **Dr. R. Sajovic.**

Dr. Bugarski Kosta: »O regulisanju hipotekarnih dugova u vezi sa sanacijom novčanih zavoda.« Sombor 1934.

Knjižica predstavlja komentirani zakonski načrt o ureditvi zemljiškoknjižnih dolgov, ki naj omogoči popolno ozdravljenje gospodarskega stanja v državi. Ta cilj se naj doseže z idealno razvrstitvijo hipotek na osnovi vrednosti nepremičnin, določeni po desetkratnem letnem čistem donosu, ki služi za odmero davkov, in sicer v kategoriji I hipoteke do 50 % vrednosti zemljišča, kateg. II od 50—100 %, kateg. III preko 100 % (pri zgradbah do 35 %, 35—80 %, preko 80 %). Hipoteke pod kateg. I naj prevzame s pogodbenimi cesijami Narodna banka in jih izplača, če denarni zavod ali dolžnik istočasno ponudi v nakup do 54 % dolga efektivno zlato po uradnem kurzu, katero si naj nabavijo denarni zavodi iz inozemstva za izvoženo blago ali pa iz privatnih tezavriranih zlatih zalog. V to svrho bi trebalo vpostaviti svobodno trgovino na državnem trgu. Tako prevzeti dolgovi naj bi se pretvorili ob enem s prenosom v dolgoročne (do 10.000 Din — 10 let, do pol milijona — 25 let, preko — 30 let), tako da bi sledili dolgovi kategorije II in III z odplačevanjem po istih načelih v položaj kateg. I, vendar ne da bi bili obvezani ponuditi efektivno zlato. Kolikor bi ti dolžniki s predlagano (po zadnjih obrestnih predpisih že obsoletno) ureditvijo obrestovanja in odplačevanja ne mogli izhajati, predvideva načrt individualno ureditev po nepravdnem sodniku. Hipotekarne terjatve upnikov ne morejo biti predmet omenjenega odstopa. V okviru teh odkupov sme izdati Narodna banka potrebne novčanice, ki jih uničuje sorazmerno odplačevanju, prevzete terjatve postanejo del kritja po čl. 23 zakona o Narodni banki, z uničevanjem sorazmerno doseženo povišanje zlatega kritja se porabi za kritje novčanic, ki postanejo

potrebne za odkup hipotek kateg. II. in III. Polovica obresti se naj porabi za snovanje konverzijskega fonda, ki se naj pretvori, ko doseže znesek odkupljenih terjatev, v Državno konverzijsko banko, ki nadaljuje pod istimi pogoji posle Narodne banke.

Optimističnemu pogledu tega, niti znanstveno niti statistično podprtega načrta se postavljajo nasproti resni pomisleki osnovne narave. Predvsem je problematično izhodišče, da je večina kmetskih dolgov hipotekarne narave, pač pa je hipotekarna zadolžitev res zrcalo realnega kredita. Hipotekarni dolgovi so že po svojem bistvu dolgoročnega značaja in izgleda, da je njih mobilizacija manj pereče vprašanje kakor breme druge zadolžitve. Na področju dravske banovine z najbolj razvitim kreditnim sistemom je n. pr. 48.29% dolga napravljenega pri zasebnikih. Po piščevem mnenju znaša hipotekarna odkupljiva zadolžitev kaki dve milijardi, po anketi Agrarne banke pa dosega splošna kmečka zadolžitev okroglo sedem milijard (glej anketno obdelavo pri Milanu Komadinlću, Problem seljačkih dugova, Beograd 1934), dokaz, da more prenesti izvedba načrta olajšanje, ne pa naslikanega zdravila. Nedotrjena je dalje predpostavka, da je z reguliranjem hipotekarnih dolgov v bistveni zvezi kriza denarnih zavodov, ki je v resnici v velikem obsegu zadela zavode mimo pojava kmetske zaščite. Ta je vplivala le na tiste zavode in toliko, kolikor so kmetom poklicno podeljevali hipotekarna posojila. Samo z mobilizacijo hipotek bi likvidnost denarnih zavodov avtomatski ne nastopila, ker odloča tu tudi možnost nove plodonosne in varne naložbe. Pri sedanjem stanju evropskega gospodarstva niti misliti ni na otvoritev svobodnega trga (ki bi odprl privatnemu tezavriranju zlata vrata na široko) in da bi se Narodna banka mogla odpovedati omejitvam trga kot sredstvu za regulacijo vrednosti dinarja. Prav skušnja zadnjih let uči, da varovanje kritne podlage za ohranitev vrednosti valute ni odločilna, nego druge komponente, radi česar se ta prednost načrta, ki je prvotno predvideval znižanje zlate podlage od 35 % do 25 % (medtem brez škode izvršene), ne da z dovoljnim uspehom poudarjati. Jedro vprašanja ni rešitev dela problema kmetske zadolžitve, nego dviga cen poljedelskih pridelkov v zvezi s preobrazovanjem poljedelske proizvodnje sploh. To vprašanje pa se s trajnim uspehom ne da reševati ločeno od svetovnega gospodarstva. Mimo teh pomislekov je delo vsekakor eno izmed redkih konkretnih zanimivih poizkusov, kako zmagati naše najbolj pereče gospodarsko vprašanje, dasi je brez uradne, po sodiščih izvršene ugotovitve kmečke zadolžitve, prerano razpravljati o zveličavnosti posameznih sredstev. Načrt kakor drugi stoji in pade s tiho predpostavko, da se bodo gospodarske prilike vobče zboljšale. **Dr. Anton Stuhec.**

Dr. Bařinka Cyril: Sjednocení polského práva obchodního. Polský kupec a jeho obchodování. Polsky jednatel, komisant, zasílatel a povozník. Trnava, 1925. Str. 18.

Dr. Blagojević Vidan: Medjunarodni plebisciti. Posebni odtis iz Pravosudja. 1925. Str. 23.

Comité Maritime International. Commission de Paris du 29. avril 1934. Anvers. 1935. Str. 68.

Del Vecchio Giorgio: La crisi dello stato. 2. izdaja, Roma, 1934. Str. 50. Lire 4.

Dr. Dolenc Metod: Dokaz istinitosti kod kleveta nadleštava i političkih tijela. Poseben odtis iz Mjesečnika, 1934. Str. 465—468.

Dr. Dolenc Metod: Ljubljanska rokopisna zbirka pravnih obrazcev in predpisov izza tridesetletne vojne. Posebni odtis iz Kronike. Ljubljana 1935. Str. 19.

Dr. Goršić Franja: Izjednačenje gradjanskog zakonika. Posebni odtis iz Braniča, 1935, št. 5. Str. 6.

Solnar Vladimir: Alcune riflessioni sulla nozione e sul fine della scienza e del diritto penitenziario. Posebni odtis iz Rivista di Diritto penitenziario, Roma, 1935. Str. 10.

Staubs Kommentar zum Allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch. Ausgabe für Österreich. II. Band. 3. snopič, čl. 289—301, str. 129—192. Dunaj, Manz, 1935.

Članki in razprave v pravniških časopisih. Arhiv, XLVII, št. 4: Tasić Dj.: Metode ili škole tumačenja. Sagadin S.: Ugovori i nabavke prema Zak. o drž. računovodstvu. Pajnič E.: Odnos tužbenog zahteva prema presudi u Gradj. parn. postupku. Marković B.: Solidarizam i pravo. Jevšić S.: Koluzioni zatvor. Prodanović D.: Propisi Kp. koje treba ukiniti odn. izmeniti ili dopuniti. Pržić I.: Priznanje novih država i vlada. Amar L.: Je li čl. 6 Zak. o sudijama red. sudova derogiran drugom kakvom naredbom? — **Arhiv, XLVII, št. 5:** Živanović T.: T. zv. autoritarno (političko) i liberalno (tobož autonomno) Krivično pravo. (Značaj političkog momenta i mogućnost političkih škola u Krivičnom pravu.) Arandjelović D.: Staleška misao u izgradnji državnog uverenja. Pajnić E.: Odnos tužbenog zahteva prema presudi u Gradj. parn. postupku. Mirković Dj.: Državni nadzor nad društvima deoničkog oblika. Vasiljević T.: Pravne posledice uslovne osude kod koje kazna nije bila izvršena. Pržić I.: Napori za ublaženje ratnih svireposti. Dimitrijević J.: Vojna kontrola je uvek nadležna po tužbama za naknadu štete pričinjene u administraciji vojske i mornarice. — **Branič št. 4:** Tasić Dj.: Subjektivne i objektivne teorije o volji kod pravnih poslova. Djordjević D.: Može li suprug koji je napustio hrišćansku veru tražiti na osnovu toga razvod braka. Blagojević B.: Osnov prava nasledja. Kulaš J.: Delovanje lekara i nadrilekara. — **Branič št. 5:** Arandjelović D.: Principi državnog uredjenja u skoroj prošlosti i sadašnjosti. Kostić L.: Postanak subjektivnih javnih prava. Goršić F.: Izjednačenje gradjanskog zakonika. Godina D.: Pogrešne odluke o parničnim troškovima s obzirom na § 143 Grpp. Kukoljac M.: O prvom osnivanju zemljišnih knjiga. Blagojević B.: Osnov prava nasledja. — **Mjesečnik št. 4—5:** Milobar F.: Borba protiv parlamentarizma. Tasić Dj.: Što je pravna tehnika? Štefanović J.: Zamjenjivanje šefa države. Belić M.: Subjekti bračnog ugovora i duševne bolesti. Maurović I.: Nekoliko napomena k poglavju o naknadi štete u II. osnovi čehoslovačkoga općega gradjanskoga zakonika. Galić I.: Neke primjedbe na Žilić-Šantekov komentar Uredbama o zaštiti zemljoradnika. Gropuzzo A.: O nadležnosti mjesnih sudova. Steinmetz I.: Pogrješke u prevodu u našim zakonima. Rukavina B.: Da li se može poslije istekloga roka odustati od pravnog lijeka protiv sudskih odluka u krivičnom postupku? — **Policija št. 7—8:** Goršić F.: Prijava gubitka isprave policijskoj vlasti. Kostić L.: Konstitutivni upravni akti. Kecojević S.: Primena § 2 Kz. od 1929 g. i odredjivanje stvarne nadležnosti suda s obzirom i na ovaj

propis. Jelić I.: Deveti Medjunarodni kongres za kaznene zavode. Mitić P.: Subsidijarno važenje Grpp. Rašković D.: Obnovljenje postupka po Zak. o opštem upr. post. Postupanje po zahtjevu obnove. Senak H.: Prestupnikova duša. Plan socijalne odbrane od prestupničkih napada. Petrović B.: Nekoliko napomena o ispravkama po biračkim spiskovima. Jakovljević A.: Čl. 46 Zak. o unutr. upravi. Drabić V.: O nehatu. Stanišić M.: Nepotpunost novih zemljišnih knjiga ili potreba donošenja specijalnog zakona za upisivanje zadružnih knjižnih prava. Petrović V.: Opštinski sudovi i novi Grpp. na teritoriji Apel. sudova u Beogradu i u Skoplju. Turković K.: §§ 42 i 45 zak. o državljanstvu. — **Policija št. 9—10:** Čubinski M.: Nove uredbe g. Ministra pravde. Kostić L.: Konstitutivni upravni akti. Goršić F.: Dobrovoljna procena i prodaja. Jelić I.: Deveti Medjunarodni kongres za kaznene zavode. Tauber L.: Pojam kartela i krivične sankcije naše uredbe o kartelima. Mišić D:. Kriza krivičnog prava. Terzijev K.: Zavičajnost — Članstvo. Djordjević R.: Ideologija i praktična organizacija delatnosti Monopolske uprave na suzbijanju monopolskih krivica. Drabić V.: O nehatu. Manojlović M.: Jedna pogrješna odluka odjelenja Kasacionog suda u Beogradu u pogledu tumačenja i primene § 434 st. poslednji star. grsp. u vezi §§ 672 i 689 novog Grpp. i § 22 fin. zak. za 1934-35 g. — **Pravna misao št. 2:** Djordjević J.: Darvinizam i društvene nauke. Tomić P.: Protekcionizam u istorijskoj perspektivi. Perić B.: O dualističkoj koncepciji pojma obligacije. Gregorić D.: Nacijonalistična koncepcija porekla i suštine prava. Finc M.: Jedan nov sistem patentnog prava. Keckić D.: O zabeležbi zabrane otudjenja u javnoj knjizi uknjiženih zemljišta. D. M.: Sociologija i psihoanaliza. — **Pravni pregled št. 2:** Lajošević S.: Primena Naredbe M. P. 1605/1888 u ovršnom postupku. Maširević B.: Najvažnije o prizivu po novom Grpp. Objašnjenje Ukaza o amnestiji i pomilovanju. Privatni učesnik može jednovremeno voditi i gradjansku i krivičnu parnicu. — **Pravni pregled št. 3:** Labus V.: Iz oblasti Zak. o zaštiti autorskog prava. Mirkov I.: Da li je preduslov za priv. učesnika stvarna šteta? Žganec V.: Traženje porudžbina. Ž.: Najvažnije odredbe novele Kp. — **Pravosudje št. 4:** Cimić E.: Komasacija. Arandjelović D.: Koji je sud nadležan da sudi o poljskim službenostima? Savković J.: Nekoliko priloga istoriji našega Grpp. Goršić F.: Plodonosno ulaganje glavnice maloletnika. Blagojević B.: Kodifikacija gradjanskog prava. Tasić M.: Prilikom izdavanja meničnog platnog naloga sud je dužan da po zvaničnoj dužnosti ceni pitanje zastarelosti menice. Jeremić S.: Trošak obustave izvršenja i brisanja uknjižbe. Petrović B.: Je li oštećenik doista stranka? Lazović D.: Ima li mesta uslovnoj osudi kod krivičnih dela po zakonu o suzbijanju zloupotreba u službenoj dužnosti. Gosić F.: O primeni uslovne kazne. Tasić Dj.: Da li sudovi treba da ispituju i da li ispituju prethodne radove. Georgijev N.: Izmene gradj. parn. postupka u Bugarskoj.

Razne vesti.

Dr. Henrik Tuma. Dne 10. aprila t. l. je po kratki bolezni umrl nenadoma eden najstarejših članov društva »Pravnika«, ljubljanski odvetnik dr. Henrik Tuma, star 76 let. Njegova smrt je odjeknila bridko posebno v srcih onih, ki so poznali njegovo neumorno delovanje in pričakovali, da jim priobči še ono gradivo, katero je zbral širom okoli v teku svojega dolgega življenja.

Pokojni dr. Tuma je bil namreč univerzalen duh. Vsak pomembnejši problem, ki se je bil pojavil, je obrnil njegovo pozornost nase. Poskušal ga je zajeti vsestransko in globoko, skrbno motreč pri tem tudi vse sorodne pojave. Ta obširnost ga je zavedla marsikdaj malo predaleč, tako da je vzbujala videz neurejenosti. Pa bila je le preobilica raznovrstnih opažanj, ki se niso dale potisniti vedno v ozko odmerjeni okvir. Najrazličnejša socijološka vprašanja, vključno zgodovinska, filozofska, pedagoška in literarna, poleg tega jezikoslovna in terminološka so bila predmet njegovih obravnavanj in člankov. Vsem prednjačijo, prepleteni z mislimi o alpinizmu, popisi domačih gora, katerim je poskušal rešiti tudi njih prastaro ime.

Spričo takšnega vsestranskega obširnega delovanja in praktičnega udejstvovanja na pravnem torišču je Tumovo pravno literarno delovanje manj pomembno. Ni pa bil ravnodušen nasproti naporom slovenskih pravnikov. Bil je član »Pravnika« od njega ustanovitve in je vseskozi deloval v tistem duhu, ki si ga je postavilo društvo ob nastanku. Svoje delo kot mlad sodniški pripravnik je živo in nazorno popisal v jubilejni številki »Slovenskega Pravnika« l. 1929, ta članek nam daje tudi slutiti, kolikšna energija in odpornost je bila v njem. Ob priložnosti se je oglasil tudi k terminološkemu vprašanju, naravnost presenetil pa je pred dvema letoma z opisom pravnih razmer med srednjeveškimi beneškimi Slovenci. S tem člankom je odkril marsikaj neznanega v tem skritem, danes bolj kot kdaj oddaljenem kotičku skupne domovine.

Dr. R. S.

Kronika društva »Pravnika«. Dne 13. aprila t. l. je predaval načelnik v pok. dr. Skaberne Fran o predmetu »Slovenski advokati in notarji v slovstvu, znanstvu in politiki«. Zanimiva kulturno-zgodovinska črtica izide tudi v posebni prilogi »Slovenskemu Pravniku«. — Dne 19. maja t. l. je priredilo društvo tradicijonalni pomladanski izlet na Lisco in od tam v Sevnico. Prireditev je izpadla nad vse lepo in prisrčno, udeležili so se je pravniki vseh stanov v tako velikem številu, kakor doslej še nikdar ne.

Osebne vesti. Za kasacijske sodnike pri Stolu sedmorice odd. B so postavljeni dr. Grgičević Mate, Lajovic Anton, dr. Gaber Milko in dr. Sajovic Rudolf. Za starešino sreskega sodišča v Radečah je postavljen Novak Karel; za sodnike sreskih sodišč sodni pristavi Fister Josip (Sv. Lenart v Slovenskih goricah), Rupar Fran (Prevalje) in Golouh Ciril (Vrhnika). Premeščena sta sodnika Logar France v Surdulico in Svetel Viktor v Slovenske Konjice. — Za univerzitetnega profesorja na vseučilišču v Ljubljani je postavljen izredni profesor dr. Korošec Viktor. — Za policijskega višjega komisarja v

Mariboru je postavljen Kos Stanko. — Odvetniško pisarno je otvoril dr. Senković Zdenko v Mariboru, preselila sta se odvetnika doktor Sbrizaj Teodor v Slovenske Konjice in dr. Stupica Marijan v Sv. Lenart v Slovenskih goricah. Izvrševanju odvetništva sta se odpovedala odvetnika dr. Rutar Ignacij in dr. Treo Dragotin. V pokoj so stopili starešine sreskih sodišč dr. Cvetko Fran, Vodošek Štefan in Kacjan Anton, sodniki Petrič Maks in sreski načelnik Logar Fran. — Umrla sta odvetnika dr. Tuma Henrik in Šali Andrej.

Kongres jugoslovanskih pravnikov. Dne 14. aprila 1935 se je vršila v Zagrebu seja Stalnega odbora Kongresa jugoslovanskih pravnikov. Namesto zadržanega predsednika g. ministra dr. Stojadinovića je vodil sejo prvi podpredsednik dr. R. Sajovic. Seja je ustanovila najprvo kraj bodoče glavne skupščine. Sklenjeno je bilo, da naj se vrši skupščina v prvi polovici meseca septembra, predvidoma med 8. in 10., v Beogradu. Natančen datum se bo določil pozneje, in sicer upoštevajoč lokalne razmere. Zatem se je vršilo posvetovanje o tematih, ki naj se postavijo na dnevni red skupščine, o teh so predložile naše pravniške organizacije in posamezniki precej predlogov. Seja je odločila, da se izberejo naslednja vprašanja in določila obenem tudi poročevalce, in sicer:

1. O jamstvu sodniške neodvisnosti. Referenti gg. univ. prof. dr. Tasić Djordje v Beogradu, apelacijski sodnik doktor Danić Danilo v Beogradu, dr. Krivic Rudolf, advokat in podpredsednik advokatske komore v Ljubljani.

2. Zenačenje prava pogodbenega zavarovanja v državi. Referenti gg. dr. Werk Hugo, odvetnik v Zagrebu in dr. Moro Viktor, odvetnik v Ljubljani.

3. Kazenskopravna odgovornost organov in nameščencev denarnih zavodov. Referenta gg. Adamović Stevan, predsednik advokatske komore v Novem Sadu in odvetnik doktor Vukčević Radoje.

4. Pravice branilcev v pripravljalnem postopku. Referenta gg. univ. prof. v Beogradu dr. Živanović Toma in namestnik drž. tožilca dr. Lučovnik Hinko v Ljubljani.

Pogoji za udeležbo so ostali nespremenjeni. Članarina znaša za državne uradnike in pravne pripravnike 60 Din, za ostale 100 Din, za rodbinske člane prvih po 50 Din, ostalih po 80 Din. Prijave sprejema že sedaj društvo »Pravnik«. Iz Zagreba poročajo, da bo skoro izšel dodatek k Spomenici zagrebške glavne skupščine (l. 1934).

»Društvo sodnikov kraljevine Jugoslavije — sekcija Ljubljana« je imelo svoj občni zbor dne 12. maja 1935 v Mariboru ob prisotnosti društvenih delegatov in velikega števila članstva iz vseh večjih krajev dravske banovine. Izvoljen je bil stari odbor z majhnimi izpremembami.

Na občnem zboru je bila soglasno sprejeta naslednja resolucija:

»Da se zajamči popolna neodvisnost sodstva kot glavni pogoj za uspešno ohranitev visokega nivoja pravosodstva v naši državi, je nujno potrebno, da se čimpreje uzakoni novi specijalni sodniški zakon, ki bo povsem samostojno in neodvisno od drugih zakonov uredil službene in materijalne razmere sodnikov, t. j. neodvisnost, stalnost in nepremestljivost sodnikov z avtomatskim napredovanjem.

Do uzakonitve takega specijalnega sodniškega zakona pa naj se po možnosti takoj ukrene potrebno, da se (z event. pooblastili v fin. zakonu):

1. uredi avtomatično napredovanje sodnikov prvostopnih sodišč v službi, počenši s VI. položajno skupino do vštete 2. stopnje III. položajne skupine brez omejitev § 258 in 2. odst. § 46 U. Z.;

2. sodnikom in državnim tožilcem ter pomožnemu osobju takoj zopet da specijalni sodniški dodatek, ali da se na osnovi § 28. U. Z. sprejme uredba, s katero se odredi, da za sodnike in drž. tožilce ne veljajo določbe o redukciji prejemkov, ki so se izvršile po uzakonitvi uradniškega zakona iz leta 1931. ter prizna pravica do draginjskih doklad po tem zakonu;

3. ukinejo čimpreje uredbe o znižanju draginjskih doklad državnim uradnicam in upokojenkam, ki so poročene z državnimi uradniki;

4. ukine § 4. zakona o naknadnih in izrednih kreditih k proračunu državnih razhodkov in dohodkov za leto 1933/34, s katerim se je uzakonilo, da je pri vsakem napredovanju v skupinah in pri vsakem priznanju perijodskih povišic čakati na višje prejemke dobo 12 mesecev;

5. o priliki poboljšanja materijalnega položaja sodnikov vzame v pretres tudi materijalno stanje zemljiškoknjižnega in sodnopisarniškega osobja;

6. letni odmori za sodnike zopet urede po prejšnjih predpisih § 94 zak. o ureditvi rednih sodišč;

7. višji položaji pri sodiščih zasedajo po natečaju in po predlogih personalnih senatov višjih sodišč;

8. morajo sodniki upokojiti na prošnjo po dovršitvi 30 let efektivne službe, vračunljive v pokojnino s polnimi prejemki;

9. za sodnike in državne tožilce ter pripravniško osobje čimprej sestavi in izda vrstni red po določbah uradniškega zakona;

10. dà vsem sodiščem na razpolago zadostno število vseh doslej izdanih zakonov in uredb ministrstva pravde. Umestno in z vidika rednega enotnega poslovanja sodišč in pravosodne uprave bi bilo potrebno tudi osnovati in izdajati ‚Vestnik ministrstva pravde', kakor ga imajo že nekateri drugi resori (vojska, finance i. t. d.). Tudi naj bi ministrstvo pravde izdajalo uradno zbirko kasacijskih sodišč (event. kot prilogo ‚Vestnika'), s čimer bi se močno razbremenila naša strokovna pravniška glasila;

11. v centralni upravi ‚Udruženja sodnikov v Beogradu' sproži vprašanje enotnega sodniškega glasila za našo kraljevino, kar je z vidika državnega prestiža nujno potrebno, ko izhajajo taka glasila že v dveh kulturnih državah. Za tisk glasila bi bilo morda izposlovati posebne ugodnosti v državni tiskarni;

12. na merodajnih mestih uvede akcija za uzakonitev obveznega članstva sodnikov in državnih tožilcev v obstoječem Udruženju, odnosno v eni izmed obstoječih sekcij tega Udruženja (uredba min. pravde event. novelizacija zakona o sodnikih in drž. tožilcih).

Kolikor to že ni zgoraj izrečno omenjeno, naj bi se izdale analogne določbe i za sodnike i za državne tožilce i za sodniško pomožno osobje.

Razen tega se nalaga upravi ‚Udruženja sudija kraljevine Jugoslavije' v Beogradu dolžnost, da na merodajnih mestih pokrene akcijo za osnovanje enotne jugoslovanske pravne terminologije ter za čimprejšnjo

uzakonitev ‚Zakona o prekrških' z osnovno določbo, da spada sojenje prekrškov v področje političnih oblastev.«

Profesor dr. Oton Lenel. Dne 7. februarja 1935 je umrl v Freiburgu na Badenskem profesor Oton Lenel,[1] najmarkantnejši[2] zastopnik moderne romanistike.

Rojen je bil dne 13. decembra 1849 v Mannheimu. Pravo je študiral v Heidelbergu, Lipskem in Berlinu. L. 1876. se je habilitiral v Lipskem kot privatni docent z razpravo: »Über Ursprung und Wirkung der Exceptionen«. L. 1882. je postal ordinarij v Kielu, l. 1884. v Marburgu, l. 1885. v Straßburgu, od koder je l. 1907. odšel v Freiburg. Le-tu je še kot emeritirani profesor vršil do l. 1927. glavno predavanje, zadnje predavanje — o Ciceronovih govorih — je imel 82 letni starček še v zimskem semestru 1931/32. Častni doktorat so mu podelile univerze v Oslu, Vratislavi in v Milanu (katoliška univerza); za svojega člana so ga štele akademije znanosti v Monakovem, Göttingenu, Heidelbergu, Lipskem, Dunaju, Londonu (British Academy), Rimu (Acc. dei Lincei), Bologni in Palermu.

Lenelovo literarno delovanje je obsegalo razen rimskega tudi civilno pravo; njegova največja dela pa so posvečena romanistiki. Vsled omejenega prostora ni mogoče navesti niti vseh njegovih pomembnejših literarnih del; do l. 1923. jih navaja v svoji avtobiografiji 58. Omejiti se moram na troje njegovih najodličnejših. Palingenesia Juris Civilis (I—II, 1889) je monumentalna rekonstrukcija klasičnih pravniških spisov iz odlomkov, ki so ohranjeni predvsem v Justinijanovih digestah. Edictum Perpetuum je prav tako monumentalna rekonstrukcija pretorskega in kurulskega edikta iz mnogoštevilnih drobcev, razpršenih po različnih pravnih virih. (1. izd. 1883, predelana francoska izdaja 1901—1903, 2. izd. 1907, 3. izd. 1927.) Odlična je tudi njegova »Geschichte und Quellen des römischen Rechts« v Holtzendorffovi Enzyklopädie der Rechtswissenschaft, kjer je v 7. izdaji (1915) povsem predelal in izpopolnil prejšnje Bruns-Pernicejevo delo.

S svojo palingenezijo ter z rekonstrukcijo edikta je moderni svetovni romanistiki poklonil dela trajne vrednosti, ki jih ne more pogrešati noben romanist. Obe deli sta zelo vplivali na porast modernih raziskavanj.

Za odličnim romanistom, ki je prav do zadnjih let posvečal z genljivo ljubeznijo svoje izredne sile zlasti romanistiki, iskreno žalujemo tudi mi. **Dr. Viktor Korošec.**

---

[1] Podatke posnemam zlasti po Lenelovi avtobiografiji v zbirki Planitz, Die Rechtswissenschaft der Gegenwart in Selbstdarstellungen, Leipzig 1924, str. 133—152. — Prim. tudi nekrologa: Wenger, Otto Lenel, v Zeitschrift der Savigny-Stiftung, LV. (1935), rom. Abt., str. VII—XI; Meylan, Otto Lenel v Gazette de Lausanne, Nr. 60 et 61 (2. III. 1935).

[2] Pravilno ga karakterizira prof. Meylan (Lausanne), l. c.: Un nom connu non seulement en Allemagne mais partout où le droit romain est enseigné. Pas un étudiant en droit depuis cinquante ans, qui ne l'ait entendu prononcer avec admiration et respect. — Prim. Wenger, l. c., str. X.

Naročnina za „Slovenski Pravnik" znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani" (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe: Spomenica na drugi Kongres pravnika in letniki „Slovenskega Pravnika" od l. 1909. naprej. Cena s poštnino vred za Spomenico o ljubljanskem Kongresu — 25 Din, za „Slovenski pravnik" letniki od 1923 do 1934 po 70 Din, ostali letniki po 36 Din. Posamezni snopiči (dvojne številke) po 12 Din.

Dr. E. Pajnič: Sreska kot kazenska sodišča po novem zakoniku o sodnem kazenskem postopanju — cena 15 Din.

Uporedna slavenska pravnička terminologija — cena 30 Din.

Kupimo 1. in 2. številko letnikov 1930., 1931. in 1933. »Slovenskega pravnika«. Ponudbe na upravo lista.

Opozarjamo na skupščino Kongresa jugoslovanskih pravnikov meseca septembra 1935.